

Riita-asiain oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden kohtuullistaminen

Maria Hurme

Opinnäytetyö, AMK

Marraskuu 2022

Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala

Tradenomi (AMK), liiketalouden tutkinto-ohjelma

Hurme, Maria

Riita-asiain oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden kohtuullistaminen.

Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Marraskuu 2022, 43 sivua.

Tradenomi. Liiketalouden tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö. AMK.

Julkaisun kieli: suomi

Julkaisulupa avoimessa verkossa: kyllä

Tiivistelmä

Oikeudenkäynnin hävinnyt osapuoli maksaa yleensä sekä omat että vastapuolen oikeudenkäyntikulut, joiden määrä on yli kaksinkertaistunut kahden viime vuosikymmenen aikana. Pelko häviämisestä ja sen myötä maksettavista kuluista johtaa siihen, että oikeutta ei haeta tuomioistuimesta. Melkein puolet suomalaisista ei lähtisi kuluriskin takia oikeuteen. Perustuslaillinen oikeus jää nyt käyttämättä taloudellisen uhan vuoksi. Ankara kuluvastuu ja isot oikeudenkäyntikulusummat voivat johtaa asianomaisen oikeutta hakiessaan henkilökohtaiseen konkurssiin. Riskiä hävitä ja joutua maksajaksi käytetään esimerkiksi painostaessa taloudellisesti heikommassa olevaa osapuolta sovintoon.

Tavoitteena oli tarkastella, miksi tällainen uudistus on tarpeen ja mitä toimenpiteitä, ehdotuksia ja uudistuksia esitetään asiantilan korjaamiseksi sekä miten ne käytännössä toimisivat ja muuttaisivat nykytilaa. Opinnäytetyössä käytettiin sanamuodon mukaista ja laventavaa kielellistä tulkintaa, jonka avulla tulkittiin muun muassa Oikeusministeriön asettaman työryhmän keinoja ja lausuntoja oikeudenkäyntikulujen alentamiseksi oikeustieteellisiä tutkimuksia ja artikkeleita hyödyntäen.

Opinnäytetyö toteutettiin oikeusdogmaattisena eli lainopillisena tutkimuksena. Tutkimuskysymys oli miten riita-asiain oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta voisi kohtuullistaa. Kohtuullistamisella ei tarkoitettu tuomioistuimen viran puolesta tekemää kohtuullistamista, vaan miten kuluja saisi lähtökohtaisesti euromäärältään pienemmäksi ja prosessikynnystä alemmaksi. Lisäksi opinnäytetyössä käsiteltiin esimerkinomaisesti myös oikeusapua ja oikeusturvavakuutusta. Tämä tutkimuksellinen valinta tehtiin, koska haluttiin osoittaa, minkälaisista rahasummista on kyse, jos oikeusapua ja -turvavakuutusta asianomainen saa ja toisaalta jos ei saa.

Tutkimuksessa havaittiin, että esimerkiksi kulukatto tai hintasäätely oikeudellisten avustajien palkkioille olisi tehokas toimenpide. Lisäksi oikeudenkäyntien keston lyhennys lisäresursseilla ja paremmalla prosessinjohtolla auttaisivat. Myös oikeudenkäymiskaaren 21. luvun pykälän 8 b kehittäminen, digitaaliset työkalut ja niiden käyttö sekä kevennetty oikeudenkäyntimenettely olisivat mahdollisia ratkaisuja.

Avainsanat (asiasanat)

Oikeudenkäyntikulut, oikeusapu, prosessikynnys, kuluriski, oikeudenkäymiskaari, oikeusturva, oikeusvaltio, riita-asiat

Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)

-

Hurme, Maria

Reducing the legal costs of disputes

Jyväskylä: JAMK University of Applied Sciences, November 2022, 43 pages

Bachelor of Business Administration. Degree Programme in Business Administration. Bachelor's Thesis.

Permission for open access publication: Yes

Language of publication: Finnish

Abstract

The losing party of a dispute case will usually pay their own as well as the winning party's legal expenses. Over the past two decades the costs of legal expenses have doubled. The fear of losing and having to pay all the costs leads to the fact that one does not seek justice from the court. Almost half of Finnish people wouldn't go to court because of the expense risk. The constitutional right is waived because of the financial risk. Strict responsibility to pay all the legal expenses can lead to a personal bankruptcy while seeking justice. The risk to lose and be the one who pays all of it are used for example while pressuring the side with less money to agree to a settlement.

The thesis was conducted as a legal study. The research question was how to reduce the legal costs of disputes. The goal was to study why this kind of reform is important, and what kind of measures, proposals and innovations are stated to fix the current situation and how they would perform in real life. The thesis was conducted by utilizing worded and expansive interpretation and it was used with interpreting inter alia the working group coordinated by the Ministry of Justice and the suggestions and statements concerning the reduce of legal expenses, while utilizing law studies and articles.

The findings of this study are for example that there should be a maximum cap to the amount of money the legal consultants could invoice, or a price regulation of some kind for them. Also reducing the time the trial takes with more resources and better procedural measures could reduce the costs. Additionally, code of judicial procedure's chapter 21 section 8 b could be developed, digital tools could be implemented, and small claims court could be used.

Keywords/tags (subjects)

Legal expenses, legal aid, financial risk, code of judicial procedure, legal protection, constitutional state, access to justice, disputes

Miscellaneous (Confidential information)

-

Sisältö

1	Johdanto.....	5
2	Taustaa, tavoitteita ja tutkimuskysymys	7
2.1	Tutkimusmenetelmä.....	8
2.2	Lähteet, keskeiset käsitteet ja aiheen rajaus	10
3	Perustietoa oikeudenkäyntikuluista ja niiden koostumisesta	11
4	Vaihtoehtoja täysimittaiselle oikeudenkäyntiprosessille.....	12
5	Oikeusapu ja oikeusturvavakuutus	17
6	Toimenpiteet ja lausunnot liittyen oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden alentamiseen	21
6.1	Alan kilpailutilanteisiin vaikuttavat keinot.....	22
6.2	Oikeudenkäyntikulujen vähentämiseen vaikuttavat keinot	23
6.3	Häviäjän ja voittajan välillä oikeudenkäyntikulujen jakaantumiseen vaikuttavat keinot	27
6.4	Muut keinot	30
6.5	Johtopäätökset oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden alentamiseen liittyivistä keinoista ja lausunnoista	32
7	Yhteenveto ja pohdinta	33
	Lähteet.....	37

Kuviot

Kuvio 1. Kantajan ja vastaajan oikeudenkäyntikuluvaatimusten ja tuomittujen oikeudenkäyntikulujen mediaani riita-asioiden pääkäsittelyssä	13
---	----

1 Johdanto

Mediassa on näkynyt viime vuosina hurjia oikeudenkäyntikulusummiä, kuten eräällä helsinkiläisellä kerrostaloyhtiöllä ja tämän asukkaalla, joilla on riitelyn seurauksena kertynyt yhteensä jo 50 000 euroa oikeudenkäyntikuluja (Jokinen 2017) tai pesänjakoriidan hävinneen osapuolen voittajalle maksamat 89 817 euroa, jonka päälle häviäjä vielä maksoi omat kulunsa (Karlsson-Elonheimo 2022). Oikeudenkäynnin hävinnyt osapuoli maksaa yleensä sekä omat että vastapuolen oikeudenkäyntikulut, joiden määrä on yli kaksinkertaistunut vuodesta 1995. Oikeudenkäyntikuluihin vaikuttamisen mahdollisuus on asianomaisella pieni, sillä vastapuolen kuluihin ei pysty vaikuttamaan lainkaan. Jos oikeusapua ei ole saatavilla kummallekaan osapuolelle, taloudellisen riskin suuruutta on erittäin vaikea arvioida. (Oikeudenkäymiskaari 21 luku, 1 §; Siro 2021, 39–40.)

Oikeudenkäyntikuluriski on kasvanut voimakkaimmin yksityishenkilön nostamissa kannejutuissa, sekä riita-asioissa, joissa intressi on yli 30 000 euroa (Carling & Sarasoja 2020, 35). Riitajutut ovat harvoin selkeitä, jossa jutun häviäjällä on ollut täysin perusteeton syy ryhtyä oikeustaisteluun ja voittajalla näin ollen täysi oikeus korvaukseen, jonka häviäjä maksaa. Oikeudenkäymiskaaren 21. luvun pykälän 8 a mukaan

jos asia on ollut oikeudellisesti niin epäselvä, että hävinneellä asianosaisella on ollut perusteltu syy oikeudenkäyntiin, tuomioistuimien voi määrätä, että asianosaiset osaksi tai kokonaan vastaavat itse oikeudenkäyntikuluista.

Alkuperäisestä hallituksen esityksestä näkee, että säännös on kuitenkin tarkoitettu poikkeukseksi, eikä sitä saa käyttää niin, että se johtaa pääsäännön, eli häviäjän kuluvastuun, ”vesittymiseen” (HE 107/1998 vp, 19).

Suuret oikeudenkäyntikulut haittaavat oikeusturvaa. Suomen perustuslain oikeusturvan 21. pykälän 1. momentissa määrätään, että

jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Oikeusturva on kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja Suomen perustuslaissa turvattu ihmis-oikeus, jonka mukaan asianomaisella tulee olla oikeasti mahdollisuus, riippumatta hänen asemastaan tai varallisuudestaan, saattaa asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi ja saada ratkaisu siihen kohtuullisessa ajassa, jos hänen oikeuttaan on loukattu. Tuomioistuimet vastaavat oikeusturvan toteutumisesta, mutta Oikeusministeriö valmistelee kaikki säännökset, eli voimassa olevat ajantaisaiset, oikeudenmukaiset ja kattavat lait, joilla varmistetaan hyvän hallinnon ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumiset. (Oikeusturvan toteutuminen, n.d.; Tieteen termipankki: Oikeustiede: oikeusturva (prosessioikeus), 2019.)

Pelko häviämisestä ja sen myötä maksettavista kuluista voi johtaa siihen, että oikeutta ei haeta tuomioistuimesta. Juttujen etu ja tavoite eli intressi myös usein alittaa itse maksettavat kulut. Tästä äärimmäisenä esimerkkinä toimii Pirkanmaan käräjäoikeudessa vuonna 2020 ollut juttu, jossa riideltiin 19 eurosta ja jonka oikeudenkäyntikulut nousivat melkein 14 000 euroon (Surakka 2020).

Korkeita oikeudenkäyntikuluja käytetään myös kiristyskeinona, kuten esimerkiksi piraattikirjeitä lähettäessä. Korvausvaatimukset voivat olla muutaman satasen ja näyttö muutenkin hatara asianajotoimiston puolelta, mutta asiakasta muistutellaan kirjeissä mahdollisista korkeista kuluista, jos asiaa lähdetäisiin oikeudessa selvittämään. Moni taipuu mieluummin maksamaan korvaukset kuin ottamaan riskin vielä korkeammista kuluista, vaikka syytön olisikin. (Mattila 2022.) Vuonna 2019 Lakimiesliiton teettämän tutkimuksen mukaan 45 prosenttia suomalaisista ei kuluriskin takia lähetsi oikeuteen (Tutkimus: Puolet suomalaisista ei uskaltaisi mennä oikeuteen kulujen vuoksi 2019).

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelman (Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta 2019, 87–88) yhtenä tavoitteena on turvata toimittavat oikeusprosessit ja oikeusturva taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta muun muassa oikeudenkäyntien kustannuksia alentamalla ja kokonaiskestoja lyhentämällä. Oikeusministeriön asettama työryhmä on valmistellut ehdotuksen, miten riita-asioiden oikeudenkäyntikulujen lainsäädäntöä voitaisiin uudistaa. Tavoitteena on parantaa oikeuden saatavuutta pienentämällä oikeudenkäyntikuluriskejä. Työryhmä tutkii myös, miten oikeudenkäymiskaaren luvun 21 pykälää 8 voisi muuttaa, jotta oikeudenkäyntikulujen määrää alennettaisiin

useammin kohtuuttomuustilanteissa. Ehdotettuja toimenpiteitä ovat muun muassa, että oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan olisi annettava ennen oikeudenkäyntiä arvio oikeudenkäyntikulusta, vaihtoehtoja tuomioistuinkäsittelylle (kuten sovinto ja kirjallinen valmistelu), oikeudenkäyntien keston lyhentäminen sekä oikeusavun ja oikeusturvavakuutuksien kehittäminen. Näihin toimenpiteisiin on pyydetty lausuntoja ja mielipiteitä useilta sidosryhmiltä, kuten eri käräjäoikeuksilta ja oikeustieteellisiltä tiedekunnilta. (Oikeudenkäyntikulut riita-asioissa 2021.)

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella, miksi oikeudenkäyntikulujen alentamista koskeva uudistus on tarpeen ja mitä toimenpiteitä, ehdotuksia ja uudistuksia esitetään niiden alentamiseksi sekä miten ne käytännössä toimisivat ja muuttaisivat nykytilaa. Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli tutkia lainopillisen eli oikeusdogmaattisen tutkimuksen keinoin riita-asioiden korvausvelvollisuuden kohtuullistamista. Kohtuullistamisella ei tarkoiteta tässä tuomioistuimen viran puolesta tekemää kohtuullistamista, vaan miten kuluja saisi lähtökohtaisesti euromäärältään pienemmäksi ja prosessikynnystä alemmaksi. Nyt ankara kuluvastuu ja isot oikeudenkäyntikulusummat voivat johtaa asianomaisen oikeutta hakiessaan henkilökohtaiseen konkurssiin. Lisäksi opinnäytetyössä käsiteltiin esimerkinomaisesti myös oikeusapua ja oikeusturvavakuutusta. Tämä tutkimuksellinen valinta tehtiin, koska haluttiin osoittaa, minkälaisista rahasummista on kyse, jos oikeusapua ja -turvavakuutusta asianomainen saa ja toisaalta jos ei saa. Ne eivät itsessään ole ratkaisu korkeiden oikeudenkäyntikulujen alentamiseen, mutta muodostavat hyvät vertailukohtat tutkimuksessa.

Työn tuloksena huomattiin, että riita-asiain korkeat oikeudenkäyntikulut ovat kestäättömiä ja haittaavat kansalaisten oikeusturvaa. Syitä korkeisiin kuluihin on useita, ja ne linkittyvät usein yhteen, kuten esimerkiksi hitaat oikeudenkäyntiprosessit ja asianajajien korkeat tuntitaksat. Kulujen alentamiseen on onneksi useita ratkaisuja, kuten esimerkiksi korvauskatto, asianajajien palkkioiden säätely, kevennetty oikeudenkäynti sekä parempi ja tiukempi prosessijohtaminen.

2 Taustaa, tavoitteita ja tutkimuskysymys

Opinnäytetyön aihe valikoitui siksi, että oikeudenmukainen oikeudenkäynti kuuluu kaikille, vauraudesta riippumatta. Meistä jokaisella on riski joutua oikeustaistoon – ja sen maksajaksi. Asianomaisen taloudellinen tilanne ei saa olla este oikeusturvan toteutumiselle. Tutkimusongelma on siis se,

että Suomessa riita-asiain oikeudenkäyntikulut ovat niin korkeita, että ne vaikuttavat ihmisten perustuslaillisten oikeuksien toteutumiseen.

Tutkimuskysymyksenä tässä opinnäytetyössä on miten riita-asiain oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta voisi kohtuullistaa. Huomioitavaa on, että tässä ei käsitellä tuomioistuimen viran puolesta tekemää kohtuullistamista, vaan miten kuluja voitaisiin eri keinoin euromääräisesti alentaa. Kysymystä tarkastellaan riita-asian osapuolten näkökulmasta, sillä yksityishenkilöiden oikeudenkäyntikulusummat ovat kestävämmän suuria ja voivat ajaa häviön myötä heidät henkilökohtaiseen konkurssiin. Lisäksi riita-asiat valikoituivat kaikista prosessityypeistä, koska juuri niiden kulut ovat kasvaneet huomattavasti parin viime vuosikymmenen aikana. Kuka tahansa voi joutua toisen ihmisen tai yrityksen kanssa erimielisyyksiin sellaisista asioista, joita jokainen meistä tekee elämänsä aikana; ostaa tai vuokraa asunnon, tekee kauppoja tai saa perinnön.

2.1 Tutkimusmenetelmä

Lainoppi eli oikeusdogmatiikka rakentuu voimassa olevien oikeuslähteiden varaan. Ensiksi tutkitaan, mikä on voimassa olevan oikeuden sisältö käsiteltävässä oikeusongelmassa ja miten tosielämän tilanteessa tulisi oikeusjärjestyksen mukaan toimia. Toiseksi systematisoidaan eli jäsennetään voimassa olevaa oikeutta sekä pyritään luomaan ja kehittämään oikeudellista käsitejärjestelmää, jonka varassa oikeutta tulkitaan, jotta oikeusjärjestyksen sisältöön tutustuja löytäisi etsimänsä säännökset ja näin hahmottaisi kokonaiskuvan oikeudellisista järjestelyistä ja niiden välisistä keskinäissuhteista. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2008, 20–21.) Lainoppi siis tulkitsee ja systematisoi voimassa olevia säädöksiä (Aarnio 2011, 1). Tulkintaa kutsutaan praktiseksi eli käytännölliseksi ulottuvuudeksi ja systematisointia teoreettiseksi ulottuvuudeksi (Aarnio 1997, 37). Lainoppi on aina ”aikansa lapsi”, eli yhteydessä oman aikansa yhteiskunnallisiin odotuksiin (Aarnio 1989, 304). Opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valittiin oikeusdogmaattinen eli lainopillinen tutkimus, koska siinä tulkitaan voimassa olevaa oikeutta ja analysoidaan sen sisältöä.

Aarnio (1989, 18–20) muistuttaa, että muuttuvan yhteiskunnan ja ihmiselämän koukeroiden vuoksi täydellistä lakia ei ole olemassa. Lainsäädäntökoneisto on hidas ja jos oikeus ei pysy muutostahdin mukana, syntyy jännitettä vallitsevan yhteiskuntatodellisuuden ja vallitsevien normien välille. Siksi oikeusjärjestyksen sisältöä täsmennettäessä on joustettava, eli tulkittava lainsäädännöksiä. Aarnio vertaa lakipykälää kuminauhaan. Tulkitsija venyttää tai löysää niitä tarpeen mukaan, ja

kun se on pingotettu äärimmilleen, eli sääntö ei tulkinnallisesti anna enää yhtään myöten, on aika laatia uusia säännöksiä. Tällainen tasapainoilu pysyvyyden ja jouston välillä voi olla vaikeaa, liiallinen jäykkyys ja liiallinen väljyys kumpikin heikentävät lain arvovaltaa. Pyrkimys oikeudenmukaiseen ratkaisuun ja lain kirjaimen noudattaminen ovat kuitenkin tärkeitä elementtejä tulkintoja tehtäessä, ja on muistettava, että ”mikä ei ole kohtuullista, ei ole oikein”. (Aarnio 1989, 18–20.)

Jokainen kielellinen ilmaisu saa merkityksensä asiayhteydestä, ja näin ollen lakia tulkittaessa on tunnistettava näitä yhteyksiä ja annettava sanalle tai lauseelle merkitys. Tulkintavaihtoehto eli soveltava merkitys luodaan. (Aarnio 2011, 39.) Lain ja ennakkoratkaisujen tulkinnassa käytetään tulkintamalleja, jotka voidaan jakaa viiteen eri tapaan. Kielellisessä tulkinnassa, laissa esiintyvillä käsitteille annetaan sanamuodon mukainen arkikielinen ja tavanomainen merkitys tai niitä tulkitaan arkikielistä merkitystä laajemmin tai suppeammin. Lisäksi kielellisessä tulkinnassa käytetään vastakohtaispäättelyä, eli poissuljetaan käsitteen alaan sisällymätön asia sekä analogiaa, jossa samais-tetaan kaksi erilaiselta vaikuttavaa asiaa. Systemaattisessa tulkinnassa lakia tai säännöstä sovellettaessa otetaan huomioon laajempi kokonaisuus, sovellettava säädös tai vastaavantyyppiset säännökset muissa laeissa. Tavoitteellisessa tulkinnassa painotetaan lain objektiivista tai historiallista tarkoitusta sekä sääntelyn päämäärää. Historiallis-tavoitteellisessa tulkinnassa täsmennetään lain epäselvää kohtaa tutkimalla lainsäätäjän alkuperäistä tahtoa ja tarkoitusta perehtymällä esitöihin, kuten hallituksen esitykseen. Objektiivis-tavoitteellisessa tulkinnassa määritellään lain tavoite ratkaistavan tapauksen erityispiirteiden avulla ja korostetaan lainsäätäjän kustannuksella tuomioistuinten roolia oikeutta kehittävänä ja luovana. Näiden tulkintavaihtoehtojen käytännön seurauksien pohtimista oikeudellista ratkaisua tehdessä kutsutaan seuraamusharkinnaksi eli reaalisiksi argumentaatioksi. Jos tietynlainen tulkinta johtaisi oikeudellisesti tai käytännöllisesti ongelmalliseksi vaihtoehdoksi, valitaan järkevämpi ja hyväksyttävämpi vaihtoehto. (Oikeudellisen ajattelun perusteita 2012, 13.) Oikeudellinen argumentaatio pyrkii siihen, että vastapuoli vakuuttuu siitä, että vakuutus tai tulkinta on oikein (Aarnio 1997, 51). Tässä opinnäytetyössä kielellinen tulkinta on sanamuodon mukaista ja laventavaa. Sanamuodon mukaisessa tulkinnassa tulkitaan lainsäätäjän tarkoitusta siten, miten se on lakiin kirjoitettu. Mutta koska lainsäädäntö ei ole aukotonta eikä siitä saa kaikkiin kysymyksiin tällä tulkintavalla vastausta, käytetään myös laventavaa tulkintaa ja muuta oikeuslähdemateriaalia lisäksi.

2.2 Lähteet, keskeiset käsitteet ja aiheen rajaus

Oikeuslähteet, eli informaatiot oikeuden sisällöstä, voidaan jakaa vahvasti ja heikosti velvoittaviin sekä sallittuihin. Vahvasti velvoittavat oikeuslähteet sisältävät virhesanktion, ja lainsoveltamisessa niihin on vedottava. Pakollisia oikeuslähteitä ovat laki, eli kaikki säädökset perustuslain ohella, asetukset, valtioneuvoston ja ministeriön päätökset sekä hallintoviranomaisten määräykset ja ohjeet sekä maantapa. Heikosti velvoittavista oikeuslähteistä (eli lainsäätäjän tarkoitus sekä tuomioistuinratkaisut) voi poiketa lain soveltamisessa, mutta se on päätöksenteossa perusteltava. Sallittuja oikeuslähteitä ovat oikeustiede, oikeushistoria, oikeusvertailevat lähteet, reaaliset argumentit, arvot ja arvotukset. Näihin voi lain soveltamisessa vedota, mutta niiden sivuuttamista ei tarvitse perustella. (Husa ym. 2008, 32–33.) Kiellettyjä oikeuslähteitä ovat Aarnion mukaan avoimen puoluepoliittiset sekä hyvän tavan ja lain vastaiset lausunnot ja perustelut (2011, 69).

Pääaineistona tässä opinnäytetyössä käytettiin kahta oikeustieteellistä tutkimusta, Siron ”Oikeudenkäyntikulut riita-asioissa” arviomuistiota vuodelta 2021 ja Carlingin ja Sarasojan tutkimusta ”Oikeudenkäyntikulut pääkäsitelyssä ratkaistuissa riita-asioissa” vuodelta 2019. Ne lasketaan sallittujen oikeuslähteiden piiriin. Lisäksi aineistona oli vahvasti velvoittava ajankohtainen lainsäädäntö, pääaineistona oikeudenkäymiskaari ja erityisesti sen 21. luku. Lisäksi aineistona oli muitakin oikeustieteellisiä tutkimuksia, oikeuskirjallisuutta, oikeustapauksia sekä viranomaisten verkkosivut (kuten Tuomioistuinlaitoksen oikeus.fi-sivusto). Työn luotettavuudesta on pidetty huoli sillä, että käytetyt lähteet ovat ajantasaisia ja luotettavia. Keskeisin laki on oikeudenkäymiskaari (4/1734), mutta työssä on sovellettu myös tuomioistuinmaksulakia (1455/2015), oikeusapulakia (257/2022) sekä Suomen perustuslain 21. pykälää (731/1999).

Keskeisiä käsitteitä tässä työssä ovat oikeudenkäyntikulut, oikeudenkäyntikuluriski, oikeusturva, oikeusvaltio ja prosessikynnys. Teoriaa ja tuloksia ei ole jaettu tässä opinnäytetyössä eri osioihin, vaan niitä tulkitaan yhdessä. Lisäksi opinnäytetyössä käsiteltiin esimerkinomaisesti myös oikeusapua ja oikeusturvavakuutusta. Tämä tutkimuksellinen valinta tehtiin, koska haluttiin osoittaa, minkälaisista rahasummista on kyse, jos oikeusapua ja -turvavakuutusta asianomainen saa ja toisaalta jos ei saa. Ne eivät itsessään ole ratkaisu korkeiden oikeudenkäyntikulujen alentamiseen, mutta muodostavat hyvät vertailukohtat tutkimuksessa.

3 Perustietoa oikeudenkäyntikuluista ja niiden koostumisesta

Riita-asiat voidaan jakaa summaarisiin ja laajoihin riita-asioihin. Summaarisia eli selkeitä ja riidattomia riita-asioita ovat esimerkiksi vuokrasaavat ja kuluttajaluotot, joissa velallinen ei vastusta velkojan vaatimusta. Tällaiset tapaukset ratkaistaan kirjallisesti käräjäoikeuden kansliassa, ja vuonna 2020 niitä ratkaistiin yli 400 000 kappaletta eri käräjäoikeuksissa. (Siro 2021, 9; Summaarinen riita-asia 2021; Tuomioistuinten tilinpäätös 2020, 74.) Yleensä varsinaisina riita-asioina pidetään laajoja riita-asioita, joissa tuomioistuin antaa ratkaisun kirjallisesti tai pääkäsittelyssä, ja jonka ratkaisusta voi valittaa. Näitä juttuja ratkaistaan tuomioistuimissa alle 10 000 kappaletta vuodessa. (Siro 2021, 9.)

Lisäksi riita-asiat voidaan jakaa myös dispositiivisiin ja indispositiivisiin asioihin. Dispositiivisissa (tahdonvaltaisissa) asioissa, kuten yksityisoikeudellisissa riidoissa esimerkiksi asuntokaupasta, valitsee sopimuksenvapaus ja tuomioistuin hyväksyy asianomaisten tahdon. Indispositiivisissa (virallisvalvontaisissa) asioissa, joita ovat esimerkiksi juridinen isyys tai elatusapu, sovinto ei ole sallittu. Dispositiivisessa asiassa lähtökohtaisesti häviöjä veloitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, kun taas indispositiivisessä asiassa asianomaiset vastaavat omista kuluistaan (Siro 2021, 10.)

Kun riita-asiaa käsitellään tuomioistuimessa, siitä peritään oikeudenkäyntimaksu. Näin lisätään tuomioistuintuloja ja asetetaan tietynlainen prosessikynnys, jotta palvelua ei käytettäisi perusteettomasti. Kun vuonna 2016 riita-asian käsittelyn oikeudenkäyntimaksu käräjäoikeudessa nostettiin 86–196 eurosta 500 euroon, vähentyivät vireille tulleet asiat noin 10 000 jutusta noin 8000 kappaaleeseen vuodessa (Siro & Aaltonen 2019, 763–767). Riita-asian, jossa sovinto on sallittu, käsittely kaikilla oikeusasteilla on 510 euroa. Jos sovinto ei ole sallittu, maksu on käräjä- ja hovioikeudessa 260 euroa ja korkeimmassa oikeudessa 510 euroa (Siro 2021, 12–13). Vuoden 2022 alussa tuomioistuinten eri käsittelymaksut nousivat 10–40 euroa (Tuomioistuinten käsittelymaksut nousevat vuoden 2022 alussa 2022). Tuomioistuinmaksulaki säätelee näitä maksuja ja sen mukaan “peritään oikeudenkäyntimaksuja ja hakemusmaksuja korvauksena asian käsittelystä ja suoritetuista toimenpiteistä tuomioistuimissa.” (Tuomioistuinmaksulaki 1455/2015, 1 §).

Oikeuteen kutsutulla todistajalla tai asiantuntijalla on oikeus korvaukseen ja palkkioon. Todistajalle ja asiantuntijalle kuuluu kohtuullinen korvaus oikeudenkäymiskaaren luvun 17 pykälien 65 ja 66

mukaan. Asianosainen, joka on todistajan tai asiantuntijan nimennyt, vastaa korvauksista (Todistajana oikeudenkäynnissä 2021). Vuonna 2019 tutkimuksessa huomattiin, että jos tapauksissa kuultiin asiantuntijatodistajaa, olivat oikeudenkäyntikulut kolminkertaiset (22 831 euroa) verrattuna kaikkien tuomittujen oikeudenkäyntikulujen mediaanin 7 235 euroon (Carling & Sarasoja 2020, 74).

Oikeudellisen avustajan, joka voi olla asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja (Oikeudellinen apu 2021) käyttö maksaa myös. Korvauksen määrä on vapaasti sovittavissa, ja 90 prosentissa tapauksissa palkkiovaatimus on aikaperusteinen (Carling & Sarasoja 2019, 52). Aikaveloitusta on kritisoitu, koska se johtaa helposti tehottomaan ajankäyttöön, liialliseen todisteluun ja argumentointiin, päämiehen on vaikea valvoa sitä sekä hintakilpailu ei toimi kunnolla, koska vaikka eri lakitoimistojen tuntihintoja voi vertailla keskenään, ei voi tietää kuinka kauan kukin asianajaja juttua käsittelee (Markus 2019, 111, 160–161). Oikeudenkäynnissä voi kuitenkin edustaa itseään myös yksin. Kantajista noin yhdeksän prosenttia ja vastaajista noin 15 prosenttia hoiti oikeudenkäynnin itse, ilman avustajaa (Carling & Sarasoja 2019, 15).

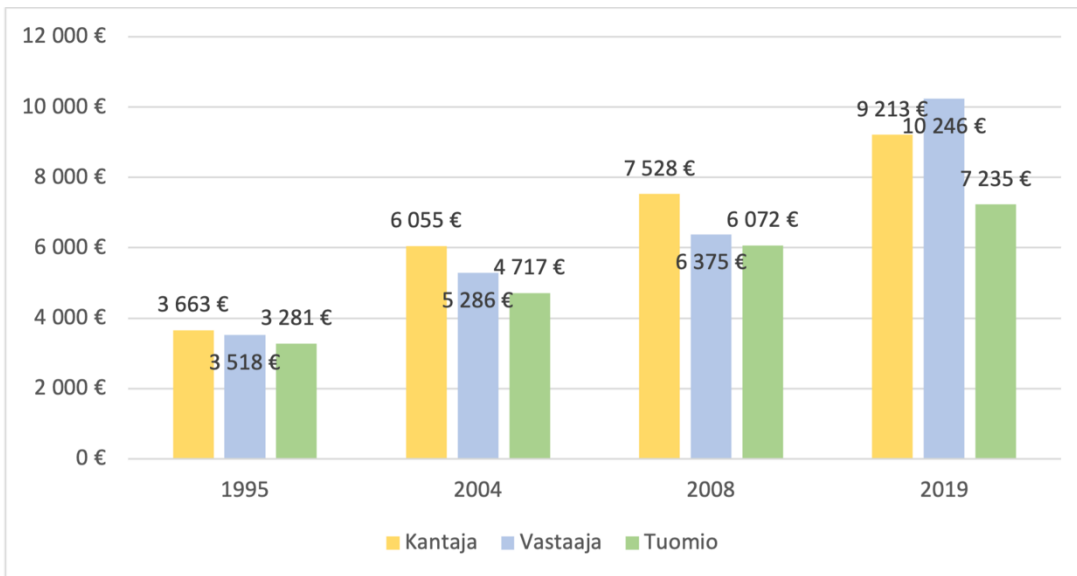
Kaikkia kuluja, mitä asianomaiselle itselleen aiheutuu oikeudenkäynnistä, kutsutaan asianosaiskuluiksi. Niitä ovat rahalliset ja ajalliset kulut sekä käytetty työ. Ne voi jakaa suppeisiin kustannuksiin, eli oikeudenkäynnistä välittömästi johtuvin menetyksiin, kuten työansiot ja matkakulut, sekä laajoihin kustannuksiin, jotka ovat syy-yhteydessä oikeudenkäyntiin, kuten saamatta jäänyt voitto. (Siro 2021, 13.)

Yksittäisistä kulueristä suurin on pääkäsittelyssä esiintyminen, mediaanihinta sekä kantajalla että vastaajalla on 1400 euroa. Haastehakemuksen laatiminen maksaa 770 euroa ja vastine 1200 euroa. (Carling & Sarasoja 2020, 54).

4 Vaihtoehtoja täysimittaiselle oikeudenkäyntiprosessille

Hieman yli parinkymmenen vuoden aikana oikeudenkäyntikuluvaatimukset ovat kasvaneet runsaasti, vastaajilla noin 61 prosenttia ja kantajilla 22 prosenttia. Vuonna 2019 oikeudenkäyntivaatimusten mediaani oli kantajilla 9213 euroa ja vastaajilla 10 246 euroa, keskiarvo kantajilla 14 884

euroa ja vastaajilla 17 513 euroa. Vuoden 1993 alioikeusuudistuksen jälkeen kulut ovat yli kaksinkertaistuneet (ks. kuvio 1).

Kuvio 1. Kantajan ja vastaajan oikeudenkäyntikuluvaatimusten ja tuomittujen oikeudenkäyntikulujen mediaani riita-asioiden pääkäsitelyssä (Eduskunnan kirjasto. Sarasoja & Carling: Oikeudenkäyntikulut pääkäsitelyssä ratkaistuissa riita-asioissa 2019, muokattu)

Lisäksi melkein puolessa tapauksista jutun intressin suuruus alittaa yhteenlasketut oikeudenkäyntikulut. (Siro 2021, 33; Vehkasalo 2020.) Oikeudenkäyntikulut koostuvat yli 90-prosenttisesti asianajokuluista (Härkönen 2016). Oikeudenkäyntien kestot ovat pidentyneet, ja asianajajat laskuttavat usein tuntiperusteisesti. Laskutettu tuntimäärä on keskimääräisesti 38 tuntia (Carling & Sarasoja 2020, 52). Vuonna 2019 oikeudenkäyntiavustajan tuntiveloitus oli noin 200 euron paikkeilla. (Noponen 2021.) Mitä pidempi riita-asian käsittelyaika on, sitä korkeammaksi oikeudenkäyntikuluriski kasvaa. Yli kaksi vuotta kestäneiden riita-asioiden mediaanikuluriski on 42 326 euroa. (Carling & Sarasoja 2020, 42.)

Yksi vaihtoehto oikeudenkäynnille on sovittelu. Sovittelijana on tuomari, joka on käynyt tuomioistuimen sovittelukoulutuksen tai asiantuntija-avustaja. Hän auttaa riiteleviä osapuolia löytämään molempia tyydyttävän ratkaisun erimielisyyksiin. Sovittelu on nopeampi ja halvempi keino rat-

kaista riita-asiat täysimittaiseen oikeudenkäyntiin verrattuna. (Sovittelu 2021.) Liike-elämässä käytetään sovittelun tilalla välimiesmenettelyä, jossa käytetään puolueettomia ja riippumattomia välimiehiä (Välimiesmenettely n.d.).

Käräjäoikeudet haluaisivatkin lisätä sovittelujen määrää rikos- ja riita-asioissa, sillä sovittelu on nopeampi, tehokkaampi ja halvempi tapa hoitaa riita-asia verrattuna varsinaiseen oikeudenkäyntiin (Vuorela 2017). Vuonna 2020 sovitteluun ohjattiin 688 riita-asiaa, ja keskimäärin sovittelukäsittelyn hinta oli 474 euroa (Elonheimo 2022). Lasolan ja Rissanen mukaan pelkästään kuluriskin vuoksi tehtävät sovinnot saattavat synnyttää tilanteita, joissa vahvempi puoli hyväksikäyttää heikompa, eivätkä ne silloin palvele tarkoitustaan riidattomana vaihtoehtoratkaisutapana (Lasola & Rissanen 2013). Samaa mieltä tästä taloudellisesta epäoikeudenmukaisuudesta sovintotilanteissa on myös lainsäädäntöneuvos Jukka Siro (Siro 2019, 41).

Mahdollisuus olisi myös oikeudenkäyntikulujen kohtuullistamiseen. Oikeudenkäymiskaaren 21. luvun pykälän 8 b mukaan

jos asianosaisen velvoittaminen korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut huomioon ottaen oikeudenkäyntiin johtaneet seikat, asianosaisten asema ja asian merkitys olisi kokonaisuutena arvioiden ilmeisen kohtuutonta, tuomioistuimien voi viran puolesta alentaa asianosaisen maksettavaksi tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrää.

Näin ei kuitenkaan tehdä usein, sillä esimerkiksi vuonna 2019 vain noin kolmessa prosentissa oikeustapauksista käytettiin kohtuullistamispäätöstä (Carling & Sarasoja 2020, 70). Satu Saarensola (Korkea kuluriski voi saada yksityishenkilön karttamaan asiansa tuomioistuinkäsittelyä 2017) tutkii väitöskirjassaan, miksi näin on. Syynä on esimerkiksi pykälän tulkinnanvaraisuus, ja Saarensola ehdottaakin sen kehittämistä niin, että se toimisi taloudellisesti heikomman osapuolen puolesta siten, että tämän ei tarvitsisi korvata täysimääräisesti vahvemmassa asemassa olevan yhtiön tai julkisyhteisön oikeudenkäyntikuluja. Saarensola korostaa asiassa myös tuomarikoulutuksen tärkeyttä. (Korkea kuluriski voi saada yksityishenkilön karttamaan asiansa tuomioistuinkäsittelyä 2017; Happonen 2017.) Hänen mukaansa häviöjä maksaa -periaatteen käyttö johtaa kohtuuttomuustilanteisiin ja vallan epätasapainoon sellaisissa tilanteissa, jossa osapuolet eivät ole tasaver-

taisessa asemassa. Saarensola ottaisi myös mallia Norjasta, jossa tuomari tekee sitovan suunnitelman riita-asian käsittelyn tavoiteaikataulusta, sekä Isosta-Britanniasta, jossa tuomioistuin etukäteen hyväksyy osapuolten laatimat kustannusarviot. (Reinboth 2017.)

Suomen Lakimiesliiton puheenjohtaja Tuula Linna sekä Suomen tuomariliiton puheenjohtaja Antti Tapanila ovat olleet myös huolissaan kohonneista oikeudenkäyntikuluista, sillä kuluriski ja kohtuuttomat käsittelyajat nostavat prosessikynnystä lähteä hakemaan tuomioistuimelta oikeutta. Heidän mielestään hallitusohjelman selvitys oikeusavun tulorajojen nostamisesta pitäisi käynnistää pikaisesti, tuomareiden määrää tulisi lisätä käräjäoikeuksissa sekä tuomioistuimiin kaivattaisiin ”napakkaa prosessinjohtoa”. Tuomioistuinten pitäisi puuttua oikeudenkäyntiavustajien ylilaskutus tapauksiin sekä viedä asianajajapalkkioriidat Asianajajaliiton valvontalautakunnan käsittelyyn. Huomioida pitäisi myös hävinneen osapuolen korvausvelvollisuuden lieventäminen, jos oikeudenkäyntiin on ollut perusteltu syy ja riidan kohteena ollut asia on rahassa mitaten vähäinen. (Linna & Tapanila 2021.) Samaa napakkuutta ja jämäkkyyttä tuomareille ja asianajajille peräänkuuluttaa myös oikeuskansleri Tuomas Pöysti (Teittinen 2020).

Suomen Lakimiesliitto myös kritisoi suomalaista oikeusjärjestelmää sen hitaudesta, hankalasta terminologiasta ja pirstaloitumisesta ja toivoo oikeudenhoidon uudistusta (Nyt tarvitaan OHO-uudistus: Suomen surkean hidan oikeusjärjestelmä on häpeäpilkku 2020). Lisäksi Suomen Lakimiesliitto ehdottaa kansalaisten oikeusturvan parantamiseksi ja korkeiden oikeudenkäyntikulujen hillitsemiseksi uudenlaista kevennettyä menettelyä käsitellessä riita-asioita, joissa vaatimus olisi korkeintaan 10 000 euroa. Nopea ja edullinen menettelytapa ei tarvitsisi oikeudellista avustajaa, kulujen määrä olisi ennalta sovittu ja se olisi keskitetty yhdeksään eri käräjäoikeuteen. Häviöjä siis maksaisi kulut edelleen, mutta ennalta määritellyn taulukon mukaisesti, eivätkä kulut pääsisi paisumaan. (Lakimiesliitto ehdottaa yksinkertaista vähäisten riita-asioiden menettelyä 2021; Lakimiesliitto esittää uutta edullista ja nopeaa menettelyä pienehköjen riita-asioiden käsittelyyn – Menettely hillitsi tehokkaasti kohtuuttomia oikeudenkäyntikuluja 2021.) Itä-Suomen yliopiston rikos- ja prosessioikeuden professori Matti Tolvanen kuitenkin näkee esityksen ongelmallisena muun muassa siksi, että oikeudellisesti mutkikkaat käsitteistöt eivät aukea maallikoille, ja hän esittää kulukattoa ratkaisuksi. (Mäntysalo 2021.)

Kuluihin voisi vaikuttaa Jaakko Markuksen mukaan nopeuttamalla ja tehostamalla oikeudenkäyntimenettelyä. Viivästykset ja käytetyt työtuntimäärät yhdistettynä tuntitaksoihin kasvattavat nopeasti kuluja. Lisäksi teknologian käyttö vähentäisi kuluja, kun esimerkiksi todistajat voisivat videoyhteydellä osallistua istuntoon eikä heille tarvitsisi täten korvata matkakuluja. Myös oikeudenkäyntien joukkorahoitus ja kaupallinen rahoitus voisivat Markuksen mielestä olla tutkimisen arvoisia vaihtoehtoja. (Markus 2019, 118–119, 126.)

Kauppaoikeuden dosentti Klaus Viitanen ehdottaa kulukorvauskattoa hillitsemään korkeita asianajopalkkioita. Lisäksi hän esittää kevennetyksi oikeudenkäyntimalliksi *small claims court* (pieniä vaatimuksia koskeva tuomioistuin) -tuomioistuinmenettelyä, jossa ei asianajajia tarvittaisi. (Mölsä 2021.) Tällaista mallia, jota Suomen Lakimiesliittokin ehdotuksessaan esitteli, käytetään esimerkiksi Irlannissa jutuissa, joiden intressi alittaa 2000 euroa (Small claims procedure 2020).

Varatuomari Olavi Hölttäkin kritisoi tuntiperusteista laskutusta kirjassaan *Asianajon taito* (2016). Hänen mukaansa tapa on kallis, altistaa väärinkäytöksille ja voi johtaa palkkioriihtaan valvontalautakunnassa, esimerkiksi jos asianajaja ei säännöllisesti tiedota päämiestään palkkion kertymisestä jutun aikana. Parempi tapa olisi hänen mielestään kiinteä veloitus. (Hölttä 2016, 59–60.)

Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen rajoittaisi oikeuskiistojen uudelleen käsittelyä hovioikeuksissa. Kun samat asiat käsitellään ensin käräjä- ja sitten hovioikeudessa, tulevat oikeusprosessit kalliiksi ja venyvät turhan takia. Jääskeläinen ei ottaisi käräjäoikeudessa annettua näyttöä enää lainkaan käsittelyyn hovioikeudessa, eli todistelu otettaisiin vastaan vain ensimmäisessä oikeusasteessa. Hovioikeuteen menisivät hänen mielestään tapaukset, joissa on virhe ja tilanteet, joissa on tullut esiin uutta näyttöä. Käräjäoikeus ei saisi olla ”huono” vaihtoehto, josta siirrytään suoraan hovioikeuteen, vaan käsittelyn tulisi olla riittävän perusteellinen jo silloin. Asiantuntijat suosittivat muutenkin lisäresursseja koko oikeusketjuun eri tahoille, tietotekniikan käyttöä sekä yhteistyötä ja tietoisuutta toisten tekemisistä oikeusprosessin eri tahojen välillä. Henkilötodistelun kuvaaminen videolla on Jääskeläisen mielestä hyvä uudistus, sillä ensinnäkin ihmisen muisti ei ole täydellinen, toisekseen näin traumaattisia tapahtumia ei tarvitse käydä läpi uudelleen ja uudelleen sekä kolmanneksi istuntoja ei tarvitse peruuttaa, jos joku ei pääse paikalle. (Teittinen 2020.)

OTT ja kauppaoikeuden dosentti Klaus Viitanen on myös asiasta huolissaan. Hän haluaisi vaikuttaa kahteen asiaan; asianajopalkkioiden muodostumiseen sekä miten kulut jakautuvat oikeudenkäynnin loputtua asianomaisten ja mahdollisten muiden tahojen välillä. Asianajajien tuntiveloituksen ja kulukorvaussäännösten, jossa oikeudenkäynnin osapuoli maksaa pääsääntöisesti kaiken, yhdistelmä on hänen mielestään ollut ”tuhoisa”. Hän ehdottaa tuntiveloituksen sijaan erilaista modernia hintasääntelyä ja -kilpailua, jossa oikeudenkäynti olisi oikeusasteittain jaettu 3–4 osakokonaisuuteen ja asianajotoimistojen tulisi laatia hinnastonsa saman mallin mukaan, jolloin asiakkaan olisi helpompi vertailla eri toimistoja ja niiden hintoja. Lisäksi hänen esittää, että siirryttäisiin kulukorvauskattoihin, jotka sääntelisivät korvausvastuun suuruutta. Myös yksinkertaistetun oikeudenkäyntimenettelyn käyttöönotto Tanskan ja Norjan tapaan voisi olla hyvä vaihtoehto. (Viitanen 2017.) Samaa mieltä on myös korkeimman oikeuden presidentti Tatu Leppänen, sillä myös hän ehdottaa lainsäätäjille tehtäväksi sääntelyä asianajajien laskuille ja laskutuskaton käyttöönottoa (Reinboth 2019).

Helsingin yliopiston kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutista Laura Sarasoja ja Chris Carling esittävät laskutuskäytäntöihin tarkempaa erittelyä ja rekisteritietoa, sillä asiakkaan on vaikea puuttua kuluihin, jos kaikkea ei näe. Se tekee myös kulujen kehityksen tutkimisesta vaikeaa. Erilaisten toimenpiteiden yhteen niputtaminen haittaa hahmottamista, mihin laskut kohdistuvat. (Sarasoja & Carling 2021.) Laajemmin käytössä oleva, standardisoitu laskutuskäytäntö helpottaisi siis sekä kuluttajia että tutkijoita. Samantapaista on huomauttanut myös Jaakko Markus vuoden 2019 Prosessikynnyksen ja asianajajien tulospalkkiot -tutkimuksessaan. Siinä hän sanoo, että hovioikeuskuluja ei ole tutkittu empiirisesti eikä oikeudenkäyntikulujen kehityksestä ole vuoden 2008 jälkeen kerätty tilastotietoa (Markus 2019, 110).

5 Oikeusapu ja oikeusturvavakuutus

Se, että henkilö jättää hakematta oikeutta korkean prosessikynnyksen ja oikeudenkäyntikuluriskin vuoksi, ei ole oikeusvaltion periaatteiden mukaista. Lainsäädäntöneuvoksen Jukka Siron (2019, 41) sanoin *”oikeusvaltiossa kaikilla täytyy olla tosiasiallisesti käytettävissään keino, jolla he saavat selvitettyä oikeusasemansa ja toteutettua oikeutensa viime kädessä pakkotäytäntöönpanon keinoin.”* Oikeusvaltio tarkoittaa sitä, että Suomessa jokaisen tulisi päästä julkisiin palveluihin, lakien valmis-

telu, säätäminen ja täytäntöönpano ovat tehokkaita, hyvän ja avoimen hallinnon mukaisia sekä oikeudenmukaisia, vallanväärinkäyttöä ja korruptiota ehkäistään ja ihmiset voivat luottaa viranomaistoimintaan. Kaikki julkinen valta kunnioittaa perusoikeuksia ja demokratiaa, toimii lainsäädännön puutteissa sekä on puolueettomien ja riippumattomien tuomioistuinten valvonnassa. Oikeusministeriön perustehtävänä on vahtia oikeusvaltion toimivuudesta muun muassa ylläpitämällä ja kehittämällä kansalaisten perusoikeuksia, kuten oikeusturvaa. (Oikeusvaltio Suomi, n.d.)

Prosessikynnys tarkoittaa sitä, että mikä oikeastaan on henkilön todellinen mahdollisuus saada ansa tuomioistuimelle käsittelyyn. Siihen vaikuttavat useat psykologiset ja taloudelliset tekijät. (Markus 2019, 107.) Jonkinlainen prosessikynnys on hyvä asia, sillä se esimerkiksi aiemmin mainituissa oikeudenkäyntimaksuissa estää palvelun käyttämistä tarpeettomasti ja samalla kuormittamasta oikeusjärjestelmää. Liian korkea prosessikynnys taas estää oikeudensaantimahdollisuuden, kun henkilö ei uskalla lähteä oikeusprosessiin hakemaan aiheellisesti oikeutta.

Ylen artikkelissa kerrotaan, kuinka 76-vuotias Sirkka Kukkonen kävi neljä vuotta oikeutta sukulaisnaisensa testamenttilahjoituksesta Suomen Punaista Ristiä ja Suomen eläinsuojeluyhdistysten liittoa vastaan. Sovittelu ei isoille hyväntekeväisyysjärjestöille sopinut, ja juttu eteni aina korkeimpaan oikeuteen asti. Lopulta asia päättyi siten, että perintö palautettiin takaisin sukulaisille ja yhdistykset joutuivat maksamaan oikeudenkäyntikulut. Kukkonen kertoi helpotuksestaan, sillä kallis prosessi ja isot oikeudenkäyntikulut pelottivat häntä. Yksin hän ei maksujen takia olisi prosessiin lähtenytäkään hakemaan oikeutta, vaan hänellä oli mukanaan viisi perheenjäsentä mukana jakamassa mahdollisia oikeudenkäyntikuluja. (Lundell 2022.) Tässä esimerkkitapauksessa Kukkonen ei olisi siis lähtenyt oikeusprosessiin mukaan oikeudenkäyntikuluriskin vuoksi, mikäli hän ei olisi saanut läheisiään mukaansa jakamaan taloudellista taakkaa. Vuonna 2019 yksityishenkilön hävitessä nostamansa kanteen yhteisöä vastaan olivat mediaanioikeudenkäyntikulut 12 644 euroa (Carling & Sarasoja 2020, 59, 62).

”Häviöjä maksaa kaiken” -periaate on ollut Suomen oikeuskulttuurissa vasta vuoden 1993 alioikeusuudistuksesta alkaen. Silloin lain 21 lukua, joka käsittelee oikeudenkäyntikuluja, muutettiin. (Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta 1013/1993.) Tarkoitus tällä periaatteella on se, että

jutun selvittyä pääsee voittaja siihen samaan taloudelliseen tilanteeseen missä hän alun perin oli. Ankaran kulutusvastuun takia korvattavaa saattaa häviäjälle tulla paljon, ja kulut voivat nousta korkeiksi, sillä oikeudenkäymiskaaren 21. luvun 8. §:n 1. momentin mukaan

korvattavia oikeudenkäyntikuluja ovat oikeudenkäynnin valmistelusta ja asian tuomioistuimessa ajamisesta sekä asiamiehen tai avustajan palkkiosta aiheutuneet kustannukset. Korvausta suoritetaan myös oikeudenkäynnin asianosaiselle aiheuttamasta työstä ja oikeudenkäyntiin välittömästi liittyvästä menetyksestä.

Huomattavaa on, että alioikeusuudistuksen aikaan Suomessa oli 70 käräjäoikeutta. Vuoden 2019 alussa niitä oli enää 20 kappaletta jäljellä. (Carling & Sarasoja 2020, 7.) Suurimmassa osassa juttuja oikeudenkäyntikulujen korvaamista vaaditaan, esimerkiksi vuonna 2019 kantajista 97 prosenttia ja vastaajista 87 prosenttia (Carling & Sarasoja 2020, 64).

Edellisessä oikeustapauksessa olisi kuitenkin Kukkosen hävitessä voinut tuomioistuin kohtuullisuussäännön nojalla alentaa eli kohtuullistaa hänen maksettavikseen määrättyjä oikeudenkäyntikuluja, koska vastakkain olivat julkisyhteisöt ja heikommassa taloudellisemmassa asemassa oleva yksityishenkilö, jolle jutun merkitys oli julkisyhteisöjä suurempi (Oikeudenkäymiskaari 21. luku, 8 b §; Pelko korkeista kuluista pitää köyhät pois käräjiltä 2017). Väitöskirjansa tästä kohtuullisuussäännöksestä tehnyt Satu Saarensola on sitä mieltä, että säännös on liian tulkinnanvarainen ja tuomioistuin on omaksunut asiassa liian passiivisen roolin, ja siksi sitä ei tarpeeksi käytetä (Sulin 2017). Tässäkin tapauksessa olisi voinut käydä todennäköisesti niin, että Kukkonen ja mukana olleet perheenjäsenet olisivat joutuneet maksamaan häviäjinä kaiken. Kohtuullistamista sovelletaan vain noin kolmessa prosentissa kaikista jutuista, pääasiassa työsuhde- ja vakuutuskorvausjutuissa (Carling & Sarasoja 2020, 64, 70).

Oikeusapulain 1. luvun 1. §:n 2. momentin mukaan ”oikeusapuun kuuluu oikeudellinen neuvonta, tarpeelliset toimenpiteet sekä avustaminen tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa sekä vapautus eräistä asian käsittelyyn liittyvistä menoista siten kuin tässä laissa säädetään.” Valtion oikeusaputoimistojen julkiset oikeusavustajat, luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat sekä asianajat auttavat näissä toimissa oikeusavun saanutta henkilöä. Lisäksi tehtävään voidaan asettaa myös yksityinen avustaja. (Oikeusapu n.d.; Oikeusapulaki.) Yksityisille oikeusavustajille valtio maksaa vuosittain yhteensä 70 miljoonaa euroa, ja tuomioistuin arvioi työtuntien ja laskutuksen määrän.

(Saavalainen 2019). Oikeusapua saaneen jutun kantajan ei tarvitse maksaa tuomioistuinmaksua (Carling & Sarasoja 2020, 37).

Oikeusapua myönnetään hakijan käyttövarojen sekä käsiteltävän jutun perusteella. Esimerkiksi jos yhdellä henkilöllä ovat kuukauden käyttövarat enintään 600 euroa, on oikeusapu ilmainen. Omavastuuosuus pitää maksaa, jos käyttövarat ovat 601–1300 euroa. Jos käyttövarat ovat yli 1300 euroa, ei apua myönnetä. Apua ei myöskään saa ilman painavaa syytä, jos käsiteltävä asia koskee esimerkiksi hakemusta, verotusta tai yksinkertaista rikosasiaa. (Millä tuloilla oikeusapua myönnetään 2021; Oikeusapulaki 1. luku, 6. §.) Sitä ei myöskään saa, jos omistaa sopivan oikeusturvavakuutuksen (Oikeusturvavakuutus 2021). Sitä voi saada oikeusturvavakuutuksen omavastuuosuuteen tai enimmäismäärän ylittävään osaan (Lasola & Rissanen 2013, 43). Oikeusapu hyödyttää siis pääasiassa vain vähävaraisia, ei esimerkiksi keskituloisia. Vuonna 2019 oikeusapua sai noin kolmannes pääkäsitteilyyn osallistuneista asianosaisista, ja apua saaneiden vastaajien oikeudenkäyntikuluvaatimusmediaani oli 2128 euroa ja kantajan 3330 euroa (Carling & Sarasoja 2020, 76).

Vakuutusyhtiö Lähitapiolassa ”oikeusturvavakuutus kattaa riita-, rikos- tai hakemusasioissa mm. lakimiehen käytöstä aiheutuvia kustannuksia, oikeudenkäyntimaksuja ja todistelukuluja”. Omavastuu on 15 prosenttia kustannuksista, ja vakuutusmääräksi voi ottaa 10 000, 20 000 tai 50 000 euroa. If-vakuutusyhtiöllä perusoikeusturvavakuutus korvaa samat jutut, ja enimmäiskorvausmäärä on 10 000 tai 20 000 euroa. Pohjola Vakuutuksessa katetaan samat kulut kuin kahdella edellisellä yrityksellä, omavastuu on 15 prosenttia, ja vakuutusmäärä 14 000 euroa. (Oikeusturvavakuutus kotivakuutuksessa n.d.; Oikeusturvavakuutus n.d.; Kotivakuutuksen vastuu- ja oikeusturvavakuutus n.d.) Näissä kaikissa on huomioitava, että vakuutus pitää laajentaa, jos häviää oikeusjutun ja joutuu kattamaan vastapuolen kustannukset. Perusvakuutus kattaa siis vain omat kulut. Usein oikeusturvavakuutus tulee osana kotivakuutusta, ja ne kattavat yksityiselämään liittyviä asioita, mutta ei esimerkiksi avioero- tai työriitoja (Alavalkama 2015). Vakuutusyhtiöissä on myös alettu pohtia oikeusturvavakuutuksen roolia: tulisiko sen olla vain taloudellinen apu vai maksujen määrästä riippumatta korvata vakuutetun henkilön kulut mahdollisimman kattavasti. (Lasola & Rissanen 2013.)

Lasolan ja Rissasen tutkimuksen mukaan Suomessa arvioitiin vuonna 2012 olevan noin 86 prosentilla, eli noin neljällä miljoonalla henkilöllä, kotivakuutus. Näissä kotivakuutuksissa on noin 90-prosenttisesti mukana oikeusturvavakuutus. Lasola ja Rissanen arvostelevat sitä, että oikeusturvavakuutuksia tarjotaan yleisimmin yhdistelmävakuutuksia edellä mainitun kotivakuutuksen tai autovakuutuksen osana. Asiakkaalla tulisi olla mahdollisuus olla liittämättä vakuutuksiinsa mukaan oikeusturvavakuutusta, jos ei katso olevan sen tarpeessa. Vakuutusyhtiöiden edustajat taas puoltavat tätä, sillä itsenäisenä myytävää oikeusturvavakuutusta ei todennäköisesti tällöin ostettaisi, vaan ostajina toimisivat ”vahvan riskin asiakkaat” joka johtaisi vakuutuksen hinnan nousuun ja sen muutoksen ”marginaalivakuutukseksi”. (Lasola & Rissanen 2013.)

6 Toimenpiteet ja lausunnot liittyen oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden alentamiseen

Tässä kappaleessa käydään läpi Oikeusministeriön asettaman työryhmän ehdottamia keinoja ja tärkeimpiä lausuntoja oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuteen liittyen. Työryhmä on valmistellut 21 ehdotusta toimenpiteistä, jotka voisivat vaikuttaa oikeudenkäyntikulujen määrään. Ehdotukset on löyhästi jaettu alan kilpailutilanteisiin vaikuttaviin (keinot 1–4), oikeudenkäyntikulujen vähentämiseen (5–12), häviäjän ja voittajan välillä oikeudenkäyntikulujen jakaantumiseen (13–18) sekä muihin keinoihin (19–21). (Siro 2021, 76.)

Keinoista pyydettiin lausunto 52 taholta, joista vastasi 34 kappaletta: Valtiovarainministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, korkein oikeus, Helsingin hovioikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Turun hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus, Etelä-Savon käräjäoikeus, Helsingin käräjäoikeus, Itä-Uudenmaan käräjäoikeus, Kainuun käräjäoikeus, Kanta-Hämeen käräjäoikeus, Kymenlaakson käräjäoikeus, Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus, Oulun käräjäoikeus, Pohjois-Karjalan käräjäoikeus, Satakunnan käräjäoikeus, markkinaoikeus, eduskunnan oikeusasiamies, kilpailu- ja kuluttajavirasto, tuomioistuinvirasto, valtioneuvoston oikeuskansleri, Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnan oikeustieteiden laitos, Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta, elinkeinoelämän keskusliitto, Julkiset oikeusavustajat ry, Kuluttajaliitto, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto ry, Suomen Sovittelufoorumi ry, Suomen tuomariliitto ry sekä Suomen yrittäjät ry. Lisäksi lausunnon toimittivat Etävänhempien liitto ry, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry sekä Suomen Vuokranantajat ry. Yhteensä lausuntoja on siis 37 kappaletta. (Heikkilä 2021, 8.)

6.1 Alan kilpailutilanteisiin vaikuttavat keinot

Keino 1. Oikeudenkäyntiasiamiesten tai -avustajien kelpoisuusvaatimusten alentaminen. Suomessa on muuhun Eurooppaan nähden vähän sellaisia juristeja, jotka saavat ajaa tuomioistuimessa päämiehensä asiaa. Tämä voitaisiin ratkaista alentamalla kelpoisuusvaatimuksia, ja määrä lisääntyisi. Tämä voisi kuitenkin johtaa siihen, että asianajon taso heikentyisi. (Siro 2021, 77–78.)

Tämä keino ei saa suurta kannatusta lausunnonantajilta, pikemminkin päinvastoin. Asianajajaliitto pitäisi pikemminkin tarpeellisenä kiristää näitä kelpoisuusvaatimuksia. (Heikkilä 2021, 12.)

Keino 2. Juristien koulutusmäärien lisääminen. Juristien vähäiseen määrään voisi vaikuttaa myös koulutusmäärien lisääminen, mutta se olisi keinona hidas (pelkkä ylempi oikeustieteellinen korkeakoulututkinto kestää viitisen vuotta), saattaisi johtaa juristityöttömyyteen sekä toisi valtiolle kustannuksia opiskelupaikkojen ja opiskelijoiden määrän lisääntyessä (Siro 2021, 78–79).

Tämä keino ei saa ollenkaan kannatusta lausunnonantajilta. Esimerkiksi Helsingin hovioikeus sanoo, että koulutusmäärien tulee vastata ennakoituja osaamis- ja työvoimatarpeita. (Heikkilä 2021, 12.)

Keino 3. Oikeudenkäyntikuluarvion laatiminen. Suomen Asianajajaliiton palkkio-ohjeen mukaan asianajajan on annettava oikeudenkäyntikuluarvio asiakkaalleen tämän pyynnöstä. Tämä koskee kuitenkin vain asianajajia, ja on annettava vain, jos asiakas sitä keksii pyytää. Oikeudenkäyntikuluarvion tekemisen voisi velvoittaa pakolliseksi kaikille oikeudenkäyntiasiamiehille ja -avustajille. Kuluarviota ei saisi ilman erityistä syytä ylittää, paitsi jollain tietyllä prosenttiyksiköllä. Arvio tulisi toimittaa myös tuomioistuimelle, jotta vastapuolikin näkisi sen. Tällainen kuluarvio auttaisi molempia osapuolia arvioimaan oikeudenkäyntikuluriskiään, hillitsisi kulujen nousua ja parantaisi hintakilpailua, kun asianajopalvelutarjoajia voisi vertailla helpommin keskenään. Toisaalta kulujen ennakointi on hankalaa ja arviot voisivat olla karkeita, koska asia voi valmistelussa supistua tai laajentua. Kuluarvion laatiminen myös lisäisi työtä ja tekisi prosessista raskaamman. (Siro 2021, 79–81.)

Tähän keinoon osa lausunnonantajista suhtautuu varauksellisesti, osa myönteisemmin. Satakunnan kärjäoikeuden mielestä tämä edellyttäisi korvauskatosta säätämistä. Asianajajaliitto vastustaa sillä perusteella, että kuluarvion laatiminen tekisi prosessista entistä raskaamman ja työläemmän. Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus toteaa, että arvion avulla asiakas voisi ennakoida ja harkita kuluriskin määrää ja näin samalla lisätä ja parantaa prosessin etukäteissuunnittelua. Helsingin hovioikeus taas on sitä mieltä, että kuluarvion laatiminen lisäisi työtä ja niitä voisi käyttää vastapuolen taloudelliseen pelotteluun ja painostamiseen, ja moni ilmoittaisi varmuuden vuoksi kulunsa muutenkin yläkanttiin. Toisaalta se myös katsoo, että arvion pitäisi muodostaa yläraja, josta ei voisi poiketa muuten kuin tuomioistuimen luvalla, ja ylittyneitä kuluja ei voisi laittaa vastapuolen maksettavaksi. (Heikkilä 2021, 12–13.)

Keino 4. Hinnoittelun läpinäkyvyyden lisääminen. Asianajotoimintaa harjoittavat voitaisiin esimerkiksi verkkosivuillaan velvoittaa ilmoittamaan nykyistä täsmällisemmin, kuinka paljon oikeudenkäyntikulua eri vaiheissa aiheutuisi asian viemisestä tuomioistuimeen. Asiakaskunnalle pitäisi lisätä tietoisuutta asianajopalveluiden hinnoittelusta, ja lisätä näin niiden vertailukelpoisuutta. Kulujen ennakointi on kuitenkin vaikeaa, ja arviot voisivat olla melko karkeita. (Siro 2021, 81.)

Tähän keinoon moni lausunnonantajista suhtautuu kuitenkin myönteisesti, vaikkakaan sillä ei nähdä olevan isoa vaikutusta kulumääriin. Satakunnan kärjäoikeuden mielestä läpinäkyvyyttä edellyttäisi korvauskatto, ja Lakimiesliiton mielestä taas tärkeämpää olisi lisätä tietoisuutta siitä, miten oikeudenkäyntikulut muodostuvat. (Heikkilä 2021, 15.)

6.2 Oikeudenkäyntikulujen vähentämiseen vaikuttavat keinot

Keino 5. Asianajopalveluiden vapauttaminen arvonlisäverosta. Yrityksillä on oikeus asianajopalveluiden arvonlisäveron vähennykseen, mutta yksityishenkilöillä ei. Arvonlisäverosta luopuminen alentaisi yksityishenkilöiden oikeudenkäyntikulua, mutta edellyttäisi arvonlisäverodirektiivin muuttamista, mitä ei yksin kansallisesti voi tehdä. Lisäksi sillä olisi myös vaikutuksia valtiontalouteen. (Siro 2021, 81–82.)

Esimerkiksi Itä-Suomen yliopisto, Rovaniemen hovioikeus ja oikeuskansleri eivät pidä yksittäisen toimialan osalta ALV:n poistamista tai alentamista mitenkään perusteltuna (Heikkilä 2021, 16).

Keino 6. Oikeudenkäyntimaksun alentaminen. Nykyinen oikeudenkäyntimaksu on 510 euroa kussakin oikeusasteessa, jos käsitellään dispositiivista riita-asiaa. Oikeudenkäyntimaksusta luopuminen alentaisi asianomaisen oikeudenkäyntikuluja, mutta ei huomattavasti. Valtion tulot oikeudenkäyntimaksuista taas laskisivat, tällä hetkellä ne ovat viitisen miljoonaa euroa vuodessa. (Siro 2021, 82.)

Tuomari- ja Asianajajaliitto näkevät, että maksu pikemminkin vähentää perusteettomien juttujen nostamista (Heikkilä 2021, 17). Tällä tavalla maksujen odotetaan toimivan, eli nostavan prosessikynnystä sopivasti, jotta ”turhia” juttuja ei oikeuteen menisi.

Keino 7. Asianajopalkkioiden hintasäätely. Oikeudenkäyntiasiamiehellä tai -avustajalla sekä tämän päämiehellä on oikeus sopia vapaasti ensin mainitun palkkiosta. Tätä oikeutta voisi kuitenkin rajoittaa, ja oikeudenkäyntiasiamiehellä tai -avustajalla olisi kustakin oikeudenkäynnin vaiheesta oikeus vain tietynsuuruiseen palkkioon, eikä säädettyä suurempaa palkkiota voisi sopia. Tällainen hintasäätely olisi todennäköisesti oikeudellisesti mahdollista toteuttaa, ja se rajoittaisi oikeudenkäyntikulujen määrää, lisäksi niiden ennustettavuutta ja pienentäisi oikeudenkäyntikuluriskiä. Toisaalta tällainen hintasäätely voisi vaikuttaa esimerkiksi siihen, että asianajotoiminta olisi täten taloudellisesti vähemmän houkuttelevaa. Näin se vähentäisi juristien halukkuutta toimia oikeudenkäyntiasiamiehinä tai -avustajina, mikä taas pienentäisi asianajopalveluiden tarjontaa. (Siro 2021, 83, 87–88.)

Vaasan hovioikeus muistuttaa, että EU-oikeus ja perustuslaki pitää ottaa asiaa harkittaessa huomioon, sekä se, miten hintasäätely vaikuttaisi oikeudellisten palveluiden laatuun. Varsinkin Asianajajaliitolla on asiasta sanottavaa, eikä se kannata hintasäätelyä. Sekin vetoaa asianajopalveluiden laatuun, sekä muun muassa siihen, että asianajopalveluita alettaisiin tarjota ulkomailta ja valtio menettäisi verotuloja. Korkein oikeus taas katsoo, että käyttömahdollisuutta voisi selvittää kuluttajien riita-asioihin sekä taloudelliselta intressiltään vähäisempiin juttuihin. (Heikkilä 2021, 18–19.)

Keino 8. Oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen. Oikeudenkäyntimenettelyä voisi uudistaa ja tehostaa niin, että tehtävää (ja samalla laskutettavaa) työtä olisi vähemmän, esimerkiksi tarpeettoman laajaa todistelua voisi vähentää ja aktiivisempaa prosessinjohtoa kehittää. Pienille ja yksin-

kertaisille riita-asioille täysimittaisen oikeudenkäynnin vaihtoehto voisi olla yksinkertaisempi menettely, jossa asianomaiset ajaisivat itse omaa asiaansa. Oikeudenkäynnin tulee kuitenkin olla nopea, varma ja oikeudenmukainen, eikä oikeudenkäyntiä voi uudistaa, jos nämä tavoitteet samalla vaarantuisivat ja unohtuisivat. (Siro 2021, 88–91.)

Tähän keinoon lausunnonantajat ehdottavatkin mielenkiintoisia toimia, esimerkiksi Itä-Suomen yliopisto ehdottaa etäyhteyksien käytön laajentamista. Etäyhteyksien käyttöä ehdottaa myös Kanta-Hämeen kärjäoikeus, kuten myös kärjäoikeuden oikeudenkäynnistä tehtävää kuva- ja äänitallennetta sekä sitä, että hovioikeudessa ei otettaisi pääsääntöisesti vastaan henkilötodistelua. Tuomariliitto esittää järjestelmää, jossa siviiliprosessiasia ohjattaisiin vireilletulovaiheessa erilaisiin menettelytapoihin, kuten vähäisten saatavien menettelyyn, erilliseen sovittelumenettelyyn tai laajaan riita-asian oikeudenkäyntimenettelyyn. (Heikkilä 2021, 20–21.)

Tuomariliiton mukaan voisi selvittää esimerkiksi englantilaistyyppistä järjestelmää, jossa siviiliprosessille mielletään alun perin olevan useampia erilaisia menettelytapoja, joihin asiat ohjataan erikseen vireilletulovaiheessa. Meillä ne voisivat olla ainakin vähäisten saatavien menettely, laaja riita-asian oikeudenkäyntimenettely sekä erillinen sovittelumenettely. Asia voisi esivaiheessa tulla vireille suppeahkolla hakemuksella, jonka perusteella asia ohjattaisiin joutuisasti johonkin edellä mainituista menettelyistä sekä laajan riita-asian tilanteessa sovittaisiin jatkovalmistelun asianosais-toimenpiteet sekä käsittelyn aikataulu. (Heikkilä 2021, 21.)

Keino 9. Preklusiosääntelyn lieventäminen. Preklusio tarkoittaa sitä, että asianomaisen pitää pääsääntöisesti esittää vaatimukset sekä niiden perusteet ja todisteet viimeistään oikeudenkäynnin valmisteluvaiheessa, ja jos hän ei tiettyyn määräaikaan mennessä sitä tee, menettää hän oikeutensa tehdä niin (Niemi 2019). Preklusio pyrkii nopeuttamaan oikeudenkäyntiä, mutta samalla saattaa aiheuttaa sitä, että oikeudenkäyntiin panostetaan tarpeettoman paljon varhaisessa vaiheessa. Jos sitä taas lievennettäisiin, oikeudenkäynneistä saattaisi tulla huominkin jäseneltyjä ja samalla hitaampia. (Siro 2021, 92–93.)

Tämä keino ei saa suuremmin kannatusta. Esimerkiksi Vaasan hovioikeuden mukaan preklusiosääntelyllä on epäselvät vaikutukset kulujen kasvuun ja sen muutos voisi johtaa muihin ikäviin seurauksiin. (Heikkilä 2021, 23.)

Keino 10. Asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimittamatta. Riitaiseen asiaan voidaan tehdä ratkaisu pelkän kirjallisen valmistelun perusteella ilman pääkäsittelyä ja suullista todistelua. Tässä säästäisi aikaa ja samalla rahaa. Riitaiset asiat ovat kuitenkin niin harvoin niin selkeitä, että ne sopisivat oikeudenkäymiskaaren 5. luvun 27 a §:n soveltamiseen. (Siro 2021, 93–94). Tämä keino jakaa lausunnonantajia: osa kannattaa sitä ja osa ei. Esimerkiksi Vaasan hovioikeus ja Tuomariliitto ovat sitä mieltä, että kirjallinen menettely on usein tehoton, kun selvitetään jutun asianosaisten perusteita ja oikeudellisia ja riitaisia kysymyksiä. Helsingin hovioikeus katsoo, että pikemminkin suullisia käsittelyitä voitaisiin tehostaa. (Heikkilä 2021, 24–25.)

Keino 11. Oikeudenkäyntien keston lyhentäminen. Oikeudenkäynnin eri vaiheiden välillä on pitkiä aikoja, ja koronapandemiakin on venyttänyt käsittelyaikoja. Ruuhkat ja viivästymiset aiheuttavat asianomaisille stressiä, suullisen todistelun laadun heikentymistä ja oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien tulee joka vaiheen jälkeen perehtyä uudelleen asiaan. Viivästymiset haittaavat oikeusturvaa, sillä jokaisella on oikeus saada asiansa tuomioistuimessa käsitellyksi ilman aiheetonta viivästystä. (Siro 2021, 96–97). Tämä keino saa kannatusta, vaikkakin sen huomautetaan vaativan huomattavia lisäresursseja tuomioistuihin (Heikkilä 2021, 26).

Keino 12. Vähäisiä vaatimuksia koskeva oikeudenkäyntimenettely. Kun riita-asioiden intressi alitaisi tietyn summan, voitaisiin noudattaa erityistä vähäisiä vaatimuksia koskevaa menettelytapaa, joka olisi asianomaisille täyttää oikeudenkäyntiä halvempi. Oikeudenkäyntimenettely olisi yksinkertaistettu ja tuomioistuimen prosessinjohto aktiivisempaa, ja täten asianomaiset pystyisivät ajamaan itse omaa asiaansa, ilman oikeudenkäyntiasiamiehiä tai -avustajia (ja heille maksettavaa palkkiota). Samalla voittaneen osapuolen oikeus saada hävinneeltä korvausta olisi rajoitettu, ja viireillepanosta veloitettaisiin alennettua oikeudenkäyntimaksua. Prosessikynnys todennäköisesti laskisi ja näin ihmisten mahdollisuudet saada oikeutta paranisivat. Toisaalta tuomioistuimen aktiivinen rooli ja samalla työmäärä kasvaisi, jolloin lisäresurssien tarve nousisi taas esille. (Siro 2021, 98–101.)

Useampi lausunnonantaja näkee tämän keinon olevan yhdistettävissä toisten keinojen, kuten numeroiden 8, 16 ja 17, kanssa. Lisäksi moni, kuten Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, yhtyy näkemykseen, jonka mukaan tuomioistuimet tarvitsisivat lisäresursseja, jotta keino voisi toteutua. Lakimiesliitto ehdottaa esimerkiksi rahoihin liittyviin riitoihin 10 000 euron intressiä, Helsingin

kärjäoikeus taas Norjan mallin tapaan 25 000 euroa. Riidan intressin määrään perustuvaa kulkattoa oikeudenkäyntikuluille ehdottavat Helsingin kärjäoikeus ja Itä-Suomen yliopisto, kun taas Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnan mielestä vastapuolen enimmäistuntiveloitusta tulisi rajoittaa. (Heikkilä 2021, 26–28.)

6.3 Häviäjän ja voittajan välillä oikeudenkäyntikulujen jakaantumiseen vaikuttavat keinot

Keino 13. Täyden korvauksen periaatteen lieventäminen. Tuomioistuin voisi määrätä, että asianomaiset vastaavat itse omista oikeudenkäyntikuluistaan jutuissa, joissa sovinto on sallittu. Esimerkiksi Yhdysvalloissa lopputuloksesta huolimatta asianomaiset pitävät yleensä oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan. Toisaalta tieto siitä, että itse joutuisi maksamaan omat kulunsa, voisi auttaa hillitsemään omien oikeudenkäyntikulujen kasvua. Toisaalta taas voittanut asianomainen joutuisi maksamaan oikeussuojan saamisesta, eikä saisi täyttä korvausta kustannuksistaan siltä, jonka takia on tuomioistuimeen joutunut vaatimaan perusteltuja oikeuksiaan. (Siro 2021, 103–104.)

Siihen, että oikeudenkäynnin voittaja tulisi jäädä pääasiallisesti voitolle oikeudenkäyntikuluratkaisun takia, kiinnittää huomiota myös Vaasan hovioikeus. Oulun kärjäoikeuden mukaan oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus ei pääsääntöisesti tulisi ylittää jutun intressiä, ja eduskunnan oikeusasiamies on sitä mieltä, että kuluriskiä voisi tasata nykyistä enemmän. (Heikkilä 2021, 30–31.)

Keino 14. Oikeudenkäymiskaaren 21. luvun 1 §:n soveltaminen viran puolesta. Oikeudenkäymiskaaren 21. luvun 1 §:n mukaan ”asianosainen, joka häviää asian, on velvollinen korvaamaan kaikki vastapuolensa tarpeellisista toimenpiteistä johtuvat kohtuulliset oikeudenkäyntikulut, jollei muulla laissa toisin säädetä.” Oikeudenkäyntikuluvaatimukset ovat dispositiivisia. Täten asianomaisen myöntäessä, että vastapuolen oikeudenkäyntikuluvaatimukset ovat oikeita määrältään, ei tuomioistuin voi ilmeistä kohtuuttomuutta lukuun ottamatta poiketa siitä. Esimerkiksi Ruotsissa tuomioistuin voi ratkaista tällaisessa tilanteessa asianomaisen maksettavaksi tuomitut oikeudenkäyntikulut viran puolesta. Olisi kuitenkin poikkeuksellista, että asianomainen voitaisiin vapauttaa korvaamasta summaa, jonka hän itse on myöntänyt olevansa velkaa. (Siro 2021, 104–105.)

Tähän keinoon liittyen lausunnonantajilla on useita ehdotuksia. Helsingin kärjäoikeuden mielestä tuomioistuimen harkintavalta tulisi keskittää tiettyihin juttuihin, kuten kuluttajariitoihin. Pohjois-

Karjalan kärjäoikeuden mielestä tuomioistuimelle voisi säätää velvollisuuden arvioida palkkiovaatimuksen määrän kohtuullisuus viran puolesta, kun taas Oulun kärjäoikeuden mukaan kokematon tuomari ei osaisi puuttua laskutettujen tuntien määriin. Asianajaliitto katsoo, että asianosaisten tulisi siten aiempaa tarkemmin perustella kuluvaatimuksensa, eli mitkä toimenpiteet ovat olleet tarpeellisia ja miksi niihin käytetty aika on ollut kohtuullinen, ja tämä lisäisi asianajotyötä ja kasvat-taisi taas samalla oikeudenkäyntikulujen määrää. (Heikkilä 2021, 31–34.)

Keino 15. Oikeudenkäymiskaaren 21. luvun 8 b §:n muuttaminen. Tämän lainkohdan mukaan tuomioistuin voi viran puolesta alentaa asianomaisen oikeudenkäyntikulujen määrää, kun hänen velvoittamisensa vastapuolen oikeudenkäyntikulut korvaamiseen olisi ilmeisen kohtuutonta koko asia kokonaisuutena huomioon ottaen. Pykälän soveltaminen on ollut harvinaista, ja sen sovelta-misen edistämistä voitaisiin edistää poistamalla vaatimus kohtuuttomuuden ilmeisyydestä. Voitai-siin myös tehdä kohtuullisuusarvio jokaisessa dispositiivisessa riita-asiassa tai kun hävinneen osa-puolen maksettavaksi tuomitut oikeudenkäyntikulut ylittäisivät jonkin tietyn rahamäärän. (Siro 2021, 105–106.)

Helsingin kärjä- ja Rovaniemen hovioikeus tukevat sitä, että kohtuuttomuuden ei enää edellytet-täisi olevan ilmeistä, mutta Kanta-Hämeen kärjäoikeuden mielestä säännös mahdollistaa sellaise-naan tuomioistuimen puuttumisen kohtuuttomuuksiin. Korkein oikeus ottaisi huomioon myös voittaneen asianomaisen aseman ja että tälle ei lopputulos muodostuisi kohtuuttomaksi. Heikkilä 2021, 35–36.)

Keino 16. Korvattavien oikeudenkäyntikulujen määrästä säätäminen. Oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan palkkiot muodostavat oikeudenkäyntikuluista suurimman osan. Niitä voisi säädellä korvaustaulukolla, eli ”korvauskatosta”, joka voisi perustua esimerkiksi riidan intressiin. Korvaus-katto ei vaikuttaisi oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan oikeuteen saada sopimuksen mukai-nen palkkio päämieheltään, vaan se vaikuttaisi vain siihen, kuinka suuren osan tästä palkkiosta hä-viäjä veloitettaisiin korvaamaan. Voittanut asianomainen saisi pitää ylittävän osan omana vahinkonaan, jos hänen oikeudenkäyntiasiamiehensä tai -avustajansa palkkio olisi taulukon mu-kaista suurempi. Tällainen korvauskatto auttaisi muun muassa ennakoimaan kuluvastuuta, vähen-täisi oikeudenkäyntikuluja, kun asianomaisten intressi olisi pitää omat kulunsa sen puitteissa ja päämies pystyisi arvioimaan paremmin oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajansa laskutusta.

Keino voisi kuitenkin johtaa siihen, että asianomainen joutuisi maksamaan perustellun oikeussuojan saamisesta ja asianajon laatuun, kun asianosaisen kannattaisi tehdä prosessitoimensa mahdollisimman nopeasti. (Siro 2021, 107–109.)

Helsingin hovioikeus ja Korkein oikeus katsovat, että korvauskattoa voisi käyttää sellaisissa asioissa, jotka voitaisiin rahamääräisesti katsoa vähäisiksi asioiksi, ja tavoitteena tulisi olla, että oikeudenkäyntikulujen määrä ei ylittäisi riidan intressiä kuin erityisissä tapauksissa. Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että erityisen vaativissa asioissa tulisi olla mahdollisuus poiketa säädetystä palkkiotasosta. Lisäksi se ja Vaasan hovioikeus katsovat, että asianajon laatu saattaisi pikemminkin parantua, kun toimenpiteet tulisi keskittää vain välttämättömiin. Tuomioistuinvirasto toteaa, että tällaisilla taulukoilla, ohjeilla ja suosituksilla on ohjaavaa vaikutusta, vaikka ne eivät olisikaan ehdottomia. (Heikkilä 2021, 38–40.)

Keino 17. Korvattavan vastapuolen tuntiveloituksen rajoittaminen. Oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan palkka on yleensä tuntipalkkiperusteinen. Hävinnyt asianomainen voitaisiin velvoittaa maksamaan korvausta oikeudellisesta avusta voittajalle tuntipalkkion perusteella jotakin säädettyä enimmäismäärää. (Siro 2021, 109.)

Helsingin hovioikeus näkee, että ei ole järkevä säädellä asianajopalkkioiden hintoja ja Satakunnan kärjäoikeuden mielestä pelkän tuntiveloituksen rajoittaminen ei välttämättä vaikuta oikeudenkäyntikulujen alentamiseen. Vaasan hovioikeus muistuttaa, että tuntipalkkiot itsessään eivät ole suurin ongelma, vaan liialliset tuntimäärät. (Heikkilä 2021, 44–45.)

Keino 18. Korvattavien oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärän vahvistaminen valmistelussa. Korvattavien kulujen määrää voitaisiin arvioida jo aikaisemmassa vaiheessa oikeudenkäyntiä. Nyt tuomioistuin arvioi ne vasta, kun oikeudenkäynti on jo päättynyt. Tuomioistuin voisi tällaisella ennakollisella kulukontrollilla vahvistaa esimerkiksi jo valmistelussa, paljonko korvattavat oikeudenkäyntikulut voisivat lähtökohtaisesti enimmillään olla, ja ylimenevän osan saisi voittaja pitää vahinkonaan. Tämä ei vaikuttaisi oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan oikeuteen saada päämieheltään sovittu palkkionsa. Toisaalta riita-asia voi muuttua käsittelyn aikana ja sen hoitamisen työmäärä vähentyä tai lisääntyä, joten käsittelyn alkuvaiheessa voisi olla hankala arvioida kulu-riskiä. (Siro 2021, 109–110.)

Lausunnonantajien kannat ovat tämän keinon osalta jakautuneet. Vaasan hovioikeuden mielestä kuluriskin ennakoitavuuden puolesta keino olisi perusteltu, mutta toisaalta se voisi tehdä riitaprosessista raskaamman. Myös Asianajajaliitto katsoo, että se lisäisi työtä. Itä-Suomen yliopisto ja Tuomariliitto huomauttavat, että ennakkollinen kulukontrolli tapahtuisi liian myöhään valmistelussa, koska todistelusta ja kirjallisesta valmistelusta on ehtinyt syntyä kuluja jo ennen sitä. Helsingin hovioikeus katsoo, että keino kolmen (oikeudenkäyntikuluarvion laatiminen) kanssa se olisi tehokas keino kuluriskin ennakointiin. (Heikkilä 2021, 46.)

6.4 Muut keinot

Keino 19. Kuluttajariitalautakunnan toimivallan laajentaminen. Kuluttajariitalautakunta antaa kuluttajien ja yritysten välisiin oikeudellisiin riitoihin ratkaisusuosituksia puolueettomasti ja asiantuntevasti niin, että kaikkien osapuolten oikeudet toteutuvat. Riidan osapuolet vastaavat itse kuluista, joita asian selvittämisestä aiheutuu (esimerkiksi puhelinsoitot ja postitus), mutta itse lautakunnan käsittely on ilmaista. Päätökset ovat suosituksia, mutta niitä noudatetaan silti noin 80 prosentissa tapauksista. Lautakunnan toiminta perustuu kuluttajariitalautakunnasta säädettyyn lakiin (8/2007). (Tietoa meistä. Kuluttajariitalautakunta – puolueeton riidanratkaisija, 2020). Kuluttajariitalautakunnan toimivaltaa voitaisiin laajentaa kattamaan muitakin kuin kuluttajien ja yritysten välisiä kuluttajariita-asioita. Kuitenkin esteenä on se, että koska nykyiset päätökset ovat suosituksia, joilla ei ole tuomion oikeusvaikutuksia, ja jos niistä haluttaisiin täytäntöönpanokelpoisia, tulisi lautakunnan menettelyä uudistaa ja se alkaisi muistuttaa kärjäoikeuden oikeudenkäyntiä. Muutos hidastaisi jo nykyistä menettelyä. Päätöksiä odottavia asioita on jo nyt paljon, ja käsittelyaika on melkein vuoden. (Siro 2021, 111–112.)

Tähän keinoon suhtautuvat kaikki lausunnonantajat varauksellisesti, tai ainakin kaipaisivat lisäselvityksiä. Esimerkiksi Vaasan hovioikeus katsoo, että keinolla ei olisi laajaa vaikuttavuutta. Kuluttajariitto katsoo, että sellaista muutosta voitaisiin tarkastella, että esimerkiksi kun elinkeinonharjoittaja häviää asian, tulisi kuluttajariitalautakunnan ratkaisusta lainvoimainen ja ulosottokelpoinen, mikäli häviö ei hakisi tuomioistuimelta muutosta. Kuitenkin Kuluttajariiton mukaan olisi parempi ratkaista kuluttajariidat keinon 12 (vähäisiä vaatimuksia koskeva menettely) mukaan. (Heikkilä 2021, 47.)

Keino 20. Sovittelun edistäminen. Oikeusministeriö on asettanut keväällä 2020 työryhmän, joka muun muassa edistää sovittelutoiminnan käyttöalan laajennusta ja laadun kehitystä. Sovittelu olisi asianomaisille täysimittaista oikeudenkäyntiä edullisempi vaihtoehto. Kaikkia riitoja ei kuitenkaan voi sovittaa, eikä se voi olla riita-asioiden lähtökohtainen ratkaisukeino. Kaikilla tulee olla oikeus yleisen tuomioistuimen käsiteltäväksi ja saada täytäntöönpanokelpoinen ratkaisu. (Siro 2021, 112–113.)

Itä-Suomen yliopisto ei näe hyvänä sitä, että sovittelusta tulisi riita-asian ratkaisun päätyyppi, ja samaa mieltä on myös Suomen Sovittelufoorumi. Eri mieltä on kuitenkin Lakimiesliitto, jonka mielestä sovittelun tulisi olla ensisijainen menettelytapa, sillä se nopeuttaisi käsittelyä, alentaisi oikeudenkäyntikuluja ja vähentäisi asianomaisille oikeudenkäynnistä aiheutuvia haittoja, kuten stressiä. Rovaniemen hovioikeuden mukaan, jos haastehakemuksessa ja vastauksessa ilmoitettaisiin oikeudenkäyntikulujen määrä, edistäisi se sovitteluintoa. (Heikkilä 2021, 48–49.)

Keino 21. Oikeusavun ja oikeusturvavakuutusten kehittäminen. Oikeusministeriö on päättänyt teettää selvityksen julkisen oikeusavun tulorajoista, ja sen pitäisi olla valmistunut elokuuhun 2021 mennessä. Selvityksessä arvioidaan, millaisia muutoksia julkisen oikeusavustuksen saamiseen tulisi tehdä, tulisiko tulorajoja nostaa ja miten tämä kaikki vaikuttaisi valtion talouteen. Oikeusturvavakuutuksia koskevan hallitusohjelmakirjauksen toteuttamisen toimenpiteistä päätetään erikseen. Siksi tässä yhteydessä Siro (2021, 113–114) ei käsittele tarkemmin, miten oikeusapua ja oikeusturvavakuutuksia kehittämällä olisi mahdollisuus alentaa oikeudenkäyntikuluja. (Siro 2021 113–114).

Lausunnonantajat kannattavat pääasiassa oikeusavun ja -turvavakuutusten kehittämistä. Itä-Suomen yliopiston mielestä ne voisivat myös korvata vastapuolelle maksettavia oikeudenkäyntikuluja, ei pelkästään omia. Etelä-Savon käräjäoikeus toteaa, että oikeusaputoimistojen verkon tulisi olla valtakunnallisesti kattava ja oikeusavustajia tulisi olla riittävä määrä. Myös Julkisten oikeusavustajien mukaan tulee oikeusaputoimiston resurssien riittävydestä huolehtia, jos oikeusapuun oikeutettuja tahoja tulee lisää. (Heikkilä 2021, 50–51.)

Lausunnonantajien esittämiä keinoja. Suomen ammattiliittojen keskusjärjestön SAK:n mielestä tuomarikunnan erikoistumista tai keskittymistä työoikeudellisiin asioihin lainsäädännön erityis-

luonne huomioiden olisi hyvä edistää. Kuluttajaliitto ehdottaa, voisiko Ruotsin mallin mukaan Suomessakin siirtää ulosottoviranomaiselle joitakin summaarisia asioita, kunhan se ei vaarantaisi asianomaisten oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Tuomioistuinvirasto ja oikeuskansleri puoltavat prosessin digitalisointia. (Heikkilä 2021, 53–54.)

6.5 Johtopäätökset oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden alentamiseen liittyvistä keinoista ja lausunnoista

Suurin osa lausunnonantajista oli samaa mieltä siitä, että riita-asioiden oikeudenkäyntikulujen määrän kasvu vaikeuttaa varsinkin yksityishenkilöiden ja pienten yritysten mahdollisuutta saada oikeutta. Eniten kannatusta saivat keinot 12 (Vähäisiä vaatimuksia koskeva oikeudenkäyntimenettely), 14 (Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 §:n soveltaminen viran puolesta), 15 (Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 b §:n muuttaminen) ja 16 (Korvattavien oikeudenkäyntikulujen määrästä säättäminen). Myös keinot 3 (Oikeudenkäyntikuluarvion laatiminen), 4 (Hinnoittelun läpinäkyvyyden lisääminen), 8 (Oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen), 11 (Oikeudenkäyntien keston lyhentäminen), 20 (Korvattavien oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärän vahvistaminen valmistelussa) ja 21 (Oikeusavun ja oikeusturvavakuutusten kehittäminen) saivat myönteisen vastaanoton. (Heikkilä 2021, 8–10.)

Siron (2021, 115–116) mukaan vaikuttavuuden näkökulmasta keinoista nousevat esiin keino 7 (asianajopalkkioiden hintasääntely) keino 12 (vähäisiä vaatimuksia koskeva oikeudenkäyntimenettely) ja keino 16 (korvattavien oikeudenkäyntikulujen määrästä säättäminen). Vaikuttavia olisivat myös keino 3 (oikeudenkäyntikuluarvion laatiminen), keino 4 (hinnoittelun läpinäkyvyyden lisääminen), keino 6 (oikeudenkäyntimaksun alentaminen) sekä muut oikeudenkäyntikulujen jakaantumiseen vaikuttavat keinot (13, 14, 15, 17, 18). Oikeudenkäyntikulujen alentaminen tarvitsee kuitenkin lainsäätäjän toimenpiteitä, pelkällä koulutuksella ja tuomioistuimen työtapojen kehityksellä ei asia selviä. Myöskään alalla vallitseva kilpailu ei johda kulluriskin pienenemiseen, ainakaan ilman sen edellytyksiä parantavia toimenpiteitä. Jos mitään ei tehdä, jatkaisivat kulut kasvuaan. Oikeusministeriössä on useita hankkeita vireillä, jotka voivat mahdollisesti toteutuessaan vaikuttaa oikeudenkäyntikuluriskin alenemiseen, kuten edellä mainittu selvitys oikeusavun ja oikeusturvavakuutusten kehittämisestä (keino 21) sekä suullisen todistelun vastaanottaminen kuva- ja äänitallenteelta. (Siro 2021, 115–116.)

Myös Helsingin Sanomissa käsiteltiin lausuntoja ja niiden antia. Sielläkin huomattiin, että yhdestä asiasta kaikki lausunnon antaneet ovat samaa mieltä: riita-asioiden oikeudenkäyntikulut ovat kasvaneet niin suuriksi, että oikeus saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimissa ilman aiheetonta viivytystä on vaarantunut ja asia on korjattava. Oikeuskansleri Tuomas Pöysti on asiasta sitä mieltä, että suurin ongelma oikeusvaltiolle on riita-asioiden kuluriski ja kesto. Oikeutta ei lähdetä hakemaan, koska tavalliselle kansalaiselle oikeudenkäynti on liian iso taloudellinen riski. Korkeimman oikeuden mielestä oikeudenkäyntiasiamiehet ja -avustajat eivät osaa kunnolla töitään, nimeävät asiaan kuulumattomia todisteita ja laativat liian laajoja oikeudenkäyntikirjelmiä. Tuomioistuinvirasto taas ehdottaa oikeudenkäynnin vireille hakemista entistä kevyemmällä hakemuksella sekä häviöjä maksaa kaiken -periaatteen lieventämistä, koska juttujen ratkaisut harvoin ovat täysin mustavalkoisia, ja peräänkuuluttaa myös tuomioistuimen aktiivisuutta puuttua avustajien kohtuuttomiin laskuihin. Lisäksi tarvittaisiin lisää resursseja, eli työntekijöitä, koko prosessiin. (Reinboth 2021.)

7 Yhteenveto ja pohdinta

Tutkimuskysymyksenä oli, että miten riita-asiain oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta voisi kohtuullistaa. Tutkimus toteutettiin oikeusdogmaattisena eli lainopillisena tutkimuksena. Vastausta kysymykseen etsittiin muun muassa lainsäädännöstä, oikeustieteellisistä tutkimuksista, oikeuskirjallisuudesta sekä oikeustieteen ammattilaisten haastatteluista. Menetelmänä oli sanamuodon mukainen ja laaventava tulkinta. Teoriaa ja tuloksia ei eritelty eri osioihin, vaan niitä tulkittiin yhdessä. Kirjoitetusta teoriasta löytyvät perusteet tehdylle tulkinnalle.

Korkeat oikeudenkäyntikulut johtavat siihen, että oikeutta ei haeta tuomioistuimesta, sillä häviöminen saattaa johtaa henkilökohtaiseen konkurssiin. Lisäksi tätä kuluriskiä voidaan käyttää kiristyskeinona kuten piraattikirjeiden kohdalla (Mattila 2022) tai painostaessa taloudellisesti heikompaa osapuolta sovintoon. Oikeusvaltion periaate ei toteudu, kun ihmiset eivät uskalla tai voi vaatia oikeuksiaan. Melkein puolet suomalaisista ei kuluriskin takia lähtisi oikeuteen (Tutkimus: Puolet suomalaisista ei uskaltaisi mennä oikeuteen kulujen vuoksi 2019). Kaikilla on oikeus saada tuoda loukattu oikeutensa tuomioistuimen käsiteltäväksi ja saada siihen ratkaisu kohtuullisen ajan kuluessa.

Korkeat kulut johtuvat pääosin siitä, että oikeudellisilla avustajilla on melkein aina aikaperusteinen palkkiovaatimus ja oikeudenkäyntien kestot ovat pidentyneet. Tuntiveloitus on keskimäärin 200 euroa (Nojonen 2021) ja juttujen hoitoon kuluu noin 38 tuntia (Carling & Sarasoja 2020, 52). Asianomaisella kuluu siis hulppeat 7600 euroa pelkästään avustajan palkkioon. Nyt hinnat vuonna 2022 ovat varmasti vielä nousseet inflaation ja energiakriisin takia, joten summa on tuosta vielä korkeampi.

Yksi tehokkaimmista keinoista alentaa oikeudenkäyntikuluja olisi oikeudellisten avustajien palkkioihin puuttuminen esimerkiksi kulukatolla tai hintasäätelyllä. Se voisi kuitenkin vaikuttaa juristien halukkuuteen toimia avustajana, ja näin vähentäisi asianajopalveluiden tarjontaa (Siro 2021, 88). Jos asianomaisen tulisi tarjonnan vähyyden takia edustaa itse itseään, se saattaisi nostaa prosessikynnystä. Lisäresursseilla ja paremmalla prosessinjohtolla saataisiin taas oikeudenkäyntien kestoa lyhennettyä, samoin esimerkiksi digitaalisuutta hyödyntämällä. Digitaalisista työkaluista esimerkiksi etäyhteyksien käytön laajentaminen olla yksi vaihtoehto (Heikkilä 2021, 20).

Lisäksi vaihtoehtona voisi olla oikeudenkäymiskaaren 21. luvun pykälän 8 b kehittäminen, jotta tuomioistuimien kohtuullistaisi viran puolesta oikeudenkäyntikulujen määrää useammin (Siro 2021, 105) ja korvausvastuun suuruutta voisi muutenkin muuttaa siten, että häviöjä ei aina maksaisikaan voittajan kaikkia kuluja. Ennen vuoden 1993 uudistusta asianomaiset vastasivat pääosin itse omista oikeudenkäyntikuluistaan. Täyden korvauksen periaatteen lieventäminen tarkoittaisi kuitenkin sitä, että asianomainen maksaa oikeussuojan saamisesta eikä saisi siltä, jonka takia on joutunut perusteltuja oikeuksiaan vaatimaan tuomioistuimessa, täyttä korvausta. (Siro 2021, 17, 104).

Myös kevennetty oikeudenkäyntimenettely olisi yksi mahdollinen ratkaisu (Siro 2021, 88–91). Tässä pitäisi ottaa huomioon se, että asianomaisen tulisi osata edustaa itseään ja toimia prosessin jokaisessa vaiheessa oikein. Menetelmä olisi kuitenkin halvempi ja nopeampi verrattuna täysimittaiseen oikeudenkäyntiin, ja se voisi laskea prosessikynnystä. Riita-asiaain käsittelyä pitäisi kuitenkin jotenkin uudistaa, esimerkiksi samanlaiseksi kuin rikosprosessissa. Selkeys ja tehokkuus auttaisivat prosessin keston lyhentämisessä ja prosessikynnyksen laskemisessa. Samoin kulut kohtuullistaisivat, kun aikaa ei mene liikaa avustajalta. Todistelu on myös yksi riita-asian kuluerä, johon pitäisi myös puuttua. Esimerkiksi Carlingsin ja Sarasojan tutkimuksessa (2019) huomattiin, että jos ta-

pauksissa kuultiin asiantuntijatodistajaa, olivat oikeudenkäyntikulut kaikkien tuomittujen oikeudenkäyntikulujen mediaanin 7 235 euroon kolminkertaiset, eli 22 831 euroa (Carling & Sarasoja 2020, 74).

Mielenkiintoinen ratkaisu olisi myös eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläisellä, joka rajoittaisi oikeuskiistojen uudelleenkäsitteilyä hovioikeuksissa. Käräjäoikeuden käsittelyn tulisi olla niin perusteellinen, että hovioikeuteen siirryttäisiin vain tapauksissa, joissa on ollut virhe tai esiin on tullut uutta näyttöä. (Teittinen 2020.) Vaikka ehdotus vähentäisi ruuhkaa hovioikeuksissa, se saattaisi taas nostaa asianomaisen prosessikynnystä lähteä mukaan oikeusprosessiin. Myös käräjäoikeudessa tehdään virheitä, eikä sen päätös ole absoluuttinen totuus. On myös epäselvää, miten ehdotus vaikuttaisi kulujen alentumiseen.

Luvussa 5 käsiteltiin muun muassa oikeusapua ja -turvavakuutusta, ja niiden nykytilaa. Oikeusavun todettiin auttavan nyt periaatteessa vain vähävaraisia, ei esimerkiksi keskituloisia. Oikeusturvavakuutus kattaa vain rajallisesti kulut, vain vakuutettavan omat tiettyyn pisteeseen saakka ja vain tietynlaisissa asioissa. Oikeusministeriön työryhmän ehdottama keino 21, oikeusavun ja oikeusturvavakuutusten kehittäminen, saikin kannatusta lausunnonantajilta, ja Oikeusministeriö teetti selvityksen oikeusavun tulorajojen muutostarpeesta. Sen mukaan niitä tulisi nostaa keskituloisten henkilöiden tulotasolle, eli noin 800 euron käyttövaroilla kuukaudessa saisi oikeusavun ilman oma-vastuuosuutta (Tolvanen, Koskela, Huhtilainen, Sutela, Törölä & Eskelinen 2021, 104). Jos asianomaisella ei ole oikeutta oikeusapuun eikä hänellä ole oikeusturvavakuutusta, hänen taloudellinen riskinsä on suurempi kuin sellaisella, jolla ne ovat.

Opinnäytetyötä tehdessä noudatettiin hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimusta tehdessä ei tarvinnut käsitellä henkilötietoja tai hankkia tutkimuslupia, eikä sillä ollut toimeksiantajaa. Tutkimusta tehdessä käytettiin ajantasaisia ja luotettavia lähteitä, joita tarkasteltiin kriittisesti.

Tulosten tieteellisyyteen vaikutti tekijän oma rajallinen juridiikan tietämys, aihe olisi sopinut paremmin oikeustradenomille kuin liiketalouden tradenomiopiskelijalle. Tutkimuksen tekoon vaikutti myös muun muassa se, että sen tekemiseen varattu aika oli hyvin rajallista ja ohjeet oikeusdogmaattiseen tutkimukseen olivat puutteelliset. Ei ole aivan aivan selvää, tuliko tutkimuksen myötä

esiin paljon uutta tietoa. Työhön kerättiin kylläkin runsaasti tietämystä, faktoja ja analyysia aiheesta, ja siinä on koottuna aihepiiriin liittyvää tutkimus- ja asiatekstiä. Tutkimuskysymys kuitenkin on ajankohtainen ja lisätutkimuksen arvoinen.

Jatkotutkimuksen kannalta voisi tutkia, miten Oikeusministeriön asettaman työryhmän hanke jatkuu, ja mitä keinoja aletaan viedä eteenpäin, miten oikeudenkäymiskaaren 21. luvun 8 b §:ää muutetaan, ja alkavatko oikeudenkäyntikulut laskea uudistuksen myötä. Lisäksi tutkimusta tehdessä nousi esiin myös kaksi muuta mielenkiintoista aihetta, eli millainen tämä vähäisiä vaatimuksia koskeva oikeudenkäynti voisi käytännössä olla, millaisia hyötyjä ja haittoja videotodistelu voisi tuoda tullessaan ja miten Petri jääskeläisen ehdotuksen mukaan käräjäoikeuden käsittelyn tulisi muuttua, jotta oikeuskiistojen uudelleen käsittelyä voitaisiin rajoittaa hovioikeuksissa.

Lähteet

Aarnio, A. 1989. Laintulkinnan teoria. Juva: WSOY.

Aarnio, A. 1997. Oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta. Teoksessa Minun metodini. Toim. Häyhä, J. Helsinki: WSLT, 35–56.

Aarnio, A. 2011. Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki: Unigrafia Oy Yliopistopaino.

Alavalkama, S. 2015. Mitä oikeusturvavakuutus korvaa? Artikkelit Taloustaito.fi-verkkosivuilla 7.7.2015. Viitattu 29.4.2022. <https://www.taloustaito.fi/koti/Mita-oikeusturvavakuutus-korvaa/>.

Carling, C. & Sarasoja, L. 2020. Oikeudenkäyntikulut pääkäsitelyssä ratkaistuissa riita-asioissa 2019. Artikkelit Edilexin verkkosivuilla. Viitattu 14.4.2022. www.edilex.fi/artikkelit/21403.

Elonheimo, H. 2022. Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2020. Artikkelit THL:n verkkosivuilla 18.2.2022. Viitattu 11.5.2022. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/sosiaalipalvelut/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu>.

Happonen, P. 2017. "Häviöjä maksaa aina" ei olekaan totta – voittaja voi joutua itse maksamaan oikeudenkäyntikulunsa. Artikkelit Ylen verkkosivuilla 12.5.2017. Viitattu 11.5.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-9605253>.

HE 107/1998 vp. Viitattu 5.7.2022. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_107+1998.pdf.

Heikkilä, A. 2021. Arviomuistio oikeudenkäyntikuluista riita-asioissa: Lausuntotiivistelmä. Viitattu 11.5.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163617/OM_2021_38_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa. Ohjeita oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille. 2., uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Härkönen, R. 2016. Suomalaisten rahat eivät riitä oikeuteen. Artikkelit Turun Sanomien verkkosivuilla 8.6.2016. Viitattu 14.4.2022. <https://www.ts.fi/uutiset/2682320>.

Hölttä, O. 2016. Asianajon taito – opas riitajuttujen hoitamiseen. Keuruu: Otava.

Jokinen, J. 2017. Taloyhtiöriita sai uskomattomat mittasuhteet - oikeudenkäyntikulut jo 50 000 euroa. Uutinen Rakennuslehti.fi-verkkosivustolla 19.10.2017. Viitattu 5.5.2022. <https://www.rakennuslehti.fi/2017/10/taloyhtiöriita-sai-uskomattomat-mittasuhteet-oikeudenkäyntikulut-jo-50-000-euroa/>.

Karlsson-Elonheimo, S. 2022. Professori Urpo Kangas vapautui lähes 800 000 euron korvausvastuusta - vastasi espoolaisnaisen miljonääriäidin pesänjaosta. Uutinen Iltalehden verkkosivuilla 10.2.2022. Viitattu 5.5.2022. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/a8ffd6d4-9084-40ab-9fdf-0df8add7b1dd>.

Korkea kuluriski voi saada yksityishenkilön karttamaan asiansa tuomioistuinkäsittelyä. 2017. Turun yliopiston tiedote 3.5.2017. Viitattu 14.4.2022. <https://www.utu.fi/fi/ajankohtaista/vaitos/korkea-kuluriski-voi-saada-yksityishenkilön-karttamaan-asiansa>.

Kotivakuutuksen vastuu- ja oikeusturvavakuutus. N.d. Infosivu Pohjola Vakuutuksesta OP Ryhmän verkkosivuilla. Viitattu 29.4.2022. <https://www.op.fi/henkiloasiakkaat/vakuutukset/kotivakuutus/vastuuvakuutus-ja-oikeusturvavakuutus>.

Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta. Annettu Helsingissä 26.11.1993. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1993/19931013>.

Lakimiesliitto ehdottaa yksinkertaista vähäisten riita-asioiden menettelyä. 2021. Suomen lakimiesliiton uutinen, 30.6.2021. Viitattu 14.4.2022. https://www.lakimiesliitto.fi/site/assets/files/23034/lakimiesliiton_ehdotus_vahaisten_riita-asioiden_menettelysta.pdf.

Lakimiesliitto esittää uutta edullista ja nopeaa menettelyä pienehköjen riita-asioiden käsittelyyn – Menettely hillitsisi tehokkaasti kohtuuttomia oikeudenkäyntikuluja. 2021. Suomen lakimiesliiton uutinen Lakimiesliiton verkkosivuilla, 30.6.2021. Viitattu 14.4.2022. <https://www.lakimiesliitto.fi/uutiset/lakimiesliitto-esittaa-uutta-menettelya-pienehkojen-riita-asioiden-kasittelyyn/>.

Lasola M. & Rissanen A. Oikeusturvavakuutus ja julkinen oikeusapu. 2013. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 119. Viitattu 29.6.2022. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152564/TTA_119_Lasola_Rissanen_2013.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Linna, T. & Tapanila A. 2021. Kulujen pelko voi haitata oikeuden hakemista tuomioistuimesta. Mielipidekirjoitus Helsingin Sanomien verkkosivuilla 17.4.2021. Viitattu 24.5.2022. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000007924366.html>.

Lundell, T. 2022. Patjan alta löytynyt testamentti vei Sirkka Kukkosen vuosien oikeusriitaan isoja hyväntekeväisyysjärjestöjä vastaan. Artikkelit Ylen verkkosivuilla 25.4.2022. Viitattu 29.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12414093>.

Markus, J. 2019. Prosessikynnys ja asianajajien tulospalkkiot. Vertaisarvioitu artikkeli Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen vuosikirjassa LII 2019. Viitattu 1.7.2022. <https://www-edilex-fi.ezproxy.jamk.fi:2443/oikeustiede/214230002.pdf>.

Mattila, M. 2022. Piraattikirjeet tekevät paluun, ja niitä voi kolahtaa syyttömien postiluukuista – juristi: ”Tavallisen pulliaisen on hyvin vaikea puolustautua”. Artikkelin Ylen verkkosivulla 10.7.2022. Viitattu 12.7.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12529258>.

Millä tuloilla oikeusapua myönnetään? 2021. Artikkelin oikeus.fi-verkkosivulla 7.2.2021. Viitattu 29.4.2022. <https://oikeus.fi/oikeusapu/fi/index/hakeminen/millatuloilla-oikeusapua-myonnetaan.html>.

Mäntysalo, J. 2021. Suomalainen kärsii mieluummin nahoissaan kuin riitelee lakituvassa – lakimiehet haluavat, että oikeutta voisi hakea nettilomakkeella. Artikkelin Ylen verkkosivuilla 24.7.2021. Viitattu 11.5.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12027276>.

Mölsä, A. 2021. Käräjäriitojen kalleus kauhistuttaa jopa lakimiehiä itseään: ”Keskituloisen kuluriski on joskus järjettömän suuri”. Artikkelin Ylen verkkosivuilla 25.1.2021. Viitattu 14.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-11751261>.

Niemi, J. 2019. Tieteen termipankki: Oikeustiede: preklusio. Viitattu 5.10.2022. <https://tieteen-termipankki.fi/wiki/Oikeustiede:preklusio>.

Noponen, S. 2021. Talokauppariidasta yli 100 000 euron oikeuskulut – pelkona on, että kulujen raju nousu vaarantaa oikeusturvan. Artikkelin Iltasanomien Taloussanomien verkkosivuilla 9.11.2021. Viitattu 23.6.2022. <https://www.is.fi/taloussanomien/art-2000008382588.html>.

Nyt tarvitaan OHO-uudistus: Suomen surkean hidas oikeusjärjestelmä on häpeäpilkku. 2020. Tiedote Suomen Asianajajaliiton verkkosivuilla 17.1.2020. Viitattu 23.6.2022. <https://asianajajaliitto.fi/2020/01/nyt-tarvitaan-oho-uudistus-suomen-surkean-hidas-oikeusjarjestelma-on-hapeapilkku/>.

Oikeudellinen apu. 2021. Artikkelin Tuomioistuinlaitoksen verkkosivuilla 24.1.2021. Viitattu 11.5.2022. <https://oikeus.fi/fi/index/asiatjapalvelut/rikoksenuhrille/tietoarikoksenuhrinoikeuksista/oikeudellinenapu.html>.

Oikeudellisen ajattelun perusteita. 2012. Toim. Määttä, Tapio. Oikeustieteiden pääsykirja 2012. Viitattu 1.7.2022. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/10545/urn_isbn_978-952-61-0766-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4. Viitattu 29.4.2022. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1734/17340004000>.

Oikeudenkäyntikulut riita-asioissa. 2021. Säädösvalmistelu Oikeusministeriön verkkosivuilla. Viitattu 5.5.2022. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM007:00/2021>.

Oikeusapu. N.d. Artikkele Oikeus.fi-verkkosivuilla. Viitattu 19.5.2022. <https://oikeus.fi/oikeus-apu/fi/>.

Oikeusapulaki. Viitattu 19.5.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020257#L1P2>.

Oikeusturvan toteutuminen. N.d. Artikkele Oikeusministeriön verkkosivuilla. Viitattu 11.11.2022. <https://oikeusministerio.fi/oikeusturvan-toteutuminen>.

Oikeusturvavakuutus kotivakuutuksessa. N.d. Infosivu Lähitapiolan verkkosivuilla. Viitattu 29.4.2022. <https://www.lahitapiola.fi/henkilo/vakuutukset-ja-elake/kotivakuutus/oikeusturvavakuutus>.

Oikeusturvavakuutus. 2021. Artikkele oikeus.fi-verkkosivulla 7.2.2021. Viitattu 29.4.2022. <https://oikeus.fi/oikeusapu/fi/index/hakeminen/oikeusturvavakuutus.html>.

Oikeusturvavakuutus. N.d. Infosivu If-verkkosivuilla. Viitattu 29.4.2022. <https://www.if.fi/henkiloasiakkaat/vakuutukset/kotivakuutus/oikeusturvavakuutus-kuuluu-kotivakuutukseen>.

Oikeusvaltio Suomi. N.d. Artikkele Oikeusministeriön verkkosivuilla. Viitattu 11.11.2022. <https://oikeusministerio.fi/oikeusvaltio-suomi>.

Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. 2019. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019, Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. Viitattu 5.5.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Pelko korkeista kuluista pitää köyhät pois käräjiltä. 2017. Artikkele Helsingin Uutiset-verkkosivulla 4.5.2017, päivitetty 24.4.2020. Viitattu 29.4.2022. <https://www.helsinginuutiset.fi/paikalliset/1446265>.

Reinboth, S. 2017. Väitös: Oikeudenkäynneistä ei saa tulla yläluokan nautinto – hävityn jutun kuluista selviämiseksi voi jopa joutua myymään asuntonsa. Artikkele Helsingin Sanomissa 14.5.2017. Viitattu 24.5.2022. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005210916.html>.

Reinboth, S. 2019. Kohtuuttomat oikeudenkäyntikulut nakertavat suomalaisten oikeusturvaa, sanoo KKO:n uusi presidentti Tatu Leppänen. Artikkele Helsingin Sanomien verkkosivuilla 19.8.2019. Viitattu 24.5.2022. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006208527.html>.

Reinboth, S. 2021. Naapuririita tuli miehelle kalliiksi, eikä hän ole ainut – Riitojen oikeudenkäyntikulut ovat karanneet käsistä, ja nyt tilanteeseen halutaan muutos. Artikkelin Helsingin Sanomien verkkosivuilla 29.9.2021. Viitattu 24.5.2022. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008262439.html>.

Saavalainen, H. 2019. Oikeusministeriö pohtii, pitäisikö juristien laskutus laittaa kuriin. Artikkelin Helsingin Sanomissa 19.8.2019. Viitattu 24.5.2022. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006209344.html>.

Sarasoja, L. & Carling, C. 2021. Oikeudenkäyntikuluja on vaikea hillitä ilman kulujen tarkkaa erittelyä. Mielipidekirjoitus Helsingin Sanomissa 27.4.2021. Viitattu 24.5.2022. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000007942701.html>.

Siro, J. & Aaltonen M. 2020. Rikosasiat tuomioistuimissa 2000-luvulla. Tieteellinen artikkeli Lakimies-lehdessä. <https://www.edilex.fi/lakimies/214820004.pdf>.

Siro, J. 2021. Oikeudenkäyntikulut riita-asioissa: Arviomuistio. Oikeusministeriön julkaisu 2021:16. Viitattu 5.5.2022. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/1cb98ff9-b10e-4fb4-93dc-1c403ba6ff2a/fd3cc0df-c704-4b84-9e72-4444ec4d2bda/JULKAISU_20210506091205.pdf.

Small claims procedure. 2020. Artikkelin irlantilaisen Citizens Information-verkkosivuilla 7.8.2020. Viitattu 14.4.2022. https://www.citizensinformation.ie/en/justice/courts_system/small_claims_court.html#startcontent.

Sovittelu. 2021. Artikkelin oikeus.fi-sivustolla 21.1.2021. Viitattu 14.4.2022. <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asiat/riita-asiat/sovittelu.html>.

Sulin, M. 2017. Satu Saarensola: Heikomman puolesta. Artikkelin Lakimiesuutiset-verkkosivuilla 7.6.2017. Viitattu 29.4.2022. <https://lakimiesuutiset.fi/satu-saarensola-heikomman-puolesta/>.

Summaarinen riita-asia. 2021. Artikkelin oikeus.fi-verkkosivulla 21.1.2021. Viitattu 11.7.2022. <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asiat/riita-asiat/summaarinenriita-asia.html>.

Suomen perustuslaki. Viitattu 5.5.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P21>.

Surakka, J. 2020. Saatavan pääoma 19 euroa, oikeudenkäyntikulut 13 712,42 euroa - jatkokäsittelylupaa ei myönnetty. Artikkelin Edilex.fi-verkkosivulla 4.12.2020. Viitattu 5.5.2022. <https://www.edilex.fi/uutiset/66789?allWords=oikeuden%C3%A4yntikulut&offset=1&perpage=20&sort=relevance&typelds%5B%5D=127%3Afi&searchSrc=2&advancedSearchKey=1053466>.

Teittinen, P. 2020. Oikeusprosessit venyvät Suomessa todella pitkiksi, koska samat asiat käsitellään kahteen kertaan – eduskunnan oikeusasiamies esittää isoa muutosta oikeusjärjestelmään. Artikkelit Helsingin Sanomien verkkosivuilla 17.1.2020. Viitattu 24.5.2022. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006376502.html>.

Tieteen termipankki. Oikeustiede: oikeusturva (prosessioikeus). 2019. Laajempi kuvaus oikeusturva-käsitteestä 2.9.2019. Viitattu 11.11.2022. [https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:oikeusturva_\(prosessioikeus\)/laajempi_kuvaus](https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:oikeusturva_(prosessioikeus)/laajempi_kuvaus).

Tietoa meistä. Kuluttajariitalautakunta – puolueeton riidanratkaisija. 2020. Julkaisu 9.9.2020 Kuluttajariitalautakunnan verkkosivuilla. Viitattu 28.10.2022. <https://www.kuluttajariita.fi/fi/index/tietoameista.html#>.

Todistajana oikeudenkäynnissä. 2021. Artikkelit Tuomioistuinlaitoksen verkkosivuilla 22.1.2021. Viitattu 11.5.2022. <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asiointijulkisuus/kutsuttunaoikeudenkayntiin/todistajanaoikeudenkaynnissa.html>.

Tolvanen M., Koskela T., Huhtilainen M., Sutela M., Törölä M. & Eskelinen E. 2019. Selvitys julisen oikeusavun tulorajojen vaikutuksista. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:58. Viitattu 11.11.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163579/VNTEAS_2021_58.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Tuomioistuimen tilinpäätös 2020. Tuomioistuinlaitoksen kirjanpitoyksikön (KPY 155) tilinpäätös vuodelta 2020. Viitattu 11.7.2022. https://tuomioistuinvirasto.fi/material/collecti-ons/20210303142521/7OX0SpHFp/2021-03-2_Tuomioistuinlaitoksen_tilinpats_vuodelta_2020.pdf.

Tuomioistuinten käsittelymaksut nousevat vuoden 2022 alussa. 2022. Tiedote Tuomioistuinlaitoksen verkkosivuilla 3.1.2022. Viitattu 11.5.2022. <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/ajankoh- taista/tiedotteet/2022/tuomioistuintenkasittelymaksutnousevatvuoden2022alussa.html>.

Tuomioistuinmaksulaki. Viitattu 5.7.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20151455>.

Tutkimus: Puolet suomalaisista ei uskaltaisi mennä oikeuteen kulujen vuoksi. 2019. Uutinen Lakimiesliiton verkkosivuilla 3.3.2019. Viitattu 12.7.2022. <https://www.lakimiesliitto.fi/uutiset/puolet-suomalaisista-ei-uskaltaisi-menna-oikeuteen-kulujen-vuoksi/>.

Vehkasalo, J. 2020. Riita-asioiden oikeudenkäyntikulut ovat kasvaneet tuhansilla euroilla 10 vuodessa. Artikkelit Helsingin Uutiset-verkkosivulla 22.9.2020. Viitattu 14.4.2022. <https://www.helsinginuutiset.fi/paikalliset/3116205>.

Viitanen, K. 2017. 46. Klaus Viitanen: Riitaprosessin kulujen jatkuva kasvu – mikä neuvoksi? Klaus Viitanen blogikirjoitus Jyrki Virolaisen Rule of law-blogissa 24.5.2017. Viitattu 27.6.2022. <https://jyrkivirolainen-oikeus.blogspot.com/2017/05/46-klaus-viitanen-riitaprosessin.html>.

Vuorela, A. 2017. Käräjäoikeudet haluavat lisätä riitojen sovittelua ilman oikeudenkäyntiä – sovittelu vakiintuu yllättävän hitaasti. Artikkelin Ylen verkkosivuilla 6.11.2017. Viitattu 11.5.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-9918871>.

Välimiesmenettely. N.d. Artikkelin Keskuskauppakamarin välimieslautakunnan verkkosivuilla. Viitattu 14.4.2022. <https://arbitration.fi/fi/valimiesmenettely/>.